

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 9'2019

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. № 1328 (економічні науки). Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2016 р. № 820 (юридичні науки). Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Рішення Аудиторської палати України від 21.12.2017 № 353/10 (фахове видання з обліку та аудиту).

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Таврійським національним університетом ім. В.І. Вернадського та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 18 від 17 вересня 2019 р.) та Вченою Радою Таврійського

національного університету ім. В.І. Вернадського (Протокол № 19 від 19 вересня 2019 р.). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 25.09.2019

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

Е-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої справи

© "Аналітик", 2019
© "Економіка. Фінанси. Право",
2019

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес центр"

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ECONOMICS FINANCES LAW

MONTHLY INFORMATIONAL AND ANALYTICAL JOURNAL

№ 9'2019

(issued from 1994)

ISSN 2409-1944

Journal is included in the list of scientific professional editions of Ukraine, which can be published results of dissertations for the degree of doctor and candidate (PhD).

Order of Ministry of Education and Science of Ukraine of 21 December 2015 № 1328 (economic sciences). Order of Ministry of Education and Science of Ukraine on July 11, 2016 № 820 (legal sciences). Order of Audit Chamber of Ukraine on 21 December 2017 № 353/10 (accounting and audit).

Certificate of registration of a series of KV № 21620-11520PR dated October 12 2015.

The journal has been assigned an International Identification Number ISSN 2409-1944.

Founders:

Audit firm "Analytik" jointly with Tavrian National University after V.I. Vernadskyi and the National Academy of Internal Affairs of Ukraine

Articles must pass

selection, internal and external review

Recommended for publication and dissemination through the Internet by the Academic Council of the National Academy of Internal Affairs of Ukraine (Protocol № 18 dated September 17, 2019) and the Academic Council of the Tavrian National University after V.I. Vernadskyi (Protocol № 19 dated September 19, 2019). Full or partial

reprint of the materials of the journal is allowed only with the consent of the editorial office.

The authors are responsible for the selection and presentation of the facts. The content and authenticity of the advertisement is the responsibility of the advertiser.

Signed for print 25.09.2019

Format 60/84/8

Publication – 250 copies

Address of the editorial office: 01001, Kyiv,

Khreshchatyk str., 44

Phones: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Fax: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Web: www.efp.in.ua

*The subject of
publishing*

© "Analytik", 2019
© "Economics. Finances. Law",
2019

Typography: LLC "International Business
Center"

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Головач Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, головний науковий співробітник Наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Бондар Валерій Петрович, д.е.н., керуючий партнер аудиторської фірми "HLB UKRAINE", член Ради Аудиторської палати України, член ФІБАУ

Величко Олена Георгіївна, радник першого віце-прем'єра міністра України – Міністра економічного розвитку і торгівлі України

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпровського державного аграрно-економічного університету

Герасимович Анатолій Михайлович, д.е.н., професор, Ніжинський агротехнічний інститут Національного університету біоресурсів і природокористування

Даций Олександр Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи Міжрегіональної Академії управління персоналом (МАУП), Заслужений працівник освіти України

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри менеджменту Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор, завідувач кафедрою менеджменту та міжнародних економічних відносин Навчально-науковий інститут управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського

Левченко Валентина Петрівна, д.е.н., член Ради нагляду за аудиторською діяльністю Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, директор ВПГО «Спілка аудиторів України»

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, вчений секретар Державного підприємства «Науково-дослідний і проектний інститут містобудування»

Невелєв Олександр Михайлович, д.е.н., доцент

Потишняк Олена Миколаївна, д.е.н., доцент, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту Харківського національного технічного університету сільськогосподарства імені Петра Василенка

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Редько Олександр Юрійович, д.е.н., перший проректор з науково-педагогічної роботи, професор, академік НАСОНА

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри обліку і оподаткування, Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»

Ткаченко Сергій Анатолійович, д.е.н., доцент, в.о. ректора Вищого навчального закладу «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»

Царенко Оксана Вячеславівна, д.е.н., професор, завідувач кафедрою обліку та аудиту, Навчально-науковий інститут управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративної діяльності НАВС

Члени редакційної колегії з правових наук:

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, завідувач кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, полковник поліції

Васильчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України, полковник поліції

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор, Київський кооперативний інститут бізнесу і права, економіко-правовий коледж, кафедра права

Клименко Олена Вікторівна, д.н.держ.упр., к.ю.н., доцент, завідувач кафедрою конституційного і міжнародного права Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування навчально-наукового інституту № 1

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, член відділу цивільно-правових наук Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Фрицький Юрій Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного права та соціально-гуманітарних дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету "Україна". Заслужений юрист України.

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Технічний редактор: Куцяк Олександр Анатолійович

Випусковий редактор: Туманян Анна Оганесівна

Head of the Editorial Board of Economic Sciences:

Holovach Tetiana Anatoliivna, Dr. Economics, Professor, Chief Scientist of the Scientific Laboratory for Criminal Police of the Educational and Scientific Institute № 1 of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv

Members of the editorial board of Economic Sciences:

Bondar Valerii Petrovych, Dr. Economics, managing partner of the audit firm "HLB UKRAINE", member of the Board of the Audit Chamber of Ukraine, member of the Ukrainian Federation of Professional Accountants and Auditors

Velychko Olena Heorhiivna, Advisor to the First Vice Prime Minister of Ukraine - Minister of Economic Development and Trade of Ukraine

Vinichenko Ihor Ivanovych, Dr. Economics, Professor, Head of the Economic Theory and Economics of Rural Economy Department of the Dnipro State Agrarian and Economic University

Datsii Olexsandr Ivanovych, Dr. Economics, Professor, Head of the of Finance, Banking and Insurance Department of the Interregional Academy of Personnel Management (IAPM), Honored Worker of Education of Ukraine

Herasymovych Anatolii Mykhailovych, Dr. Economics, Professor, Nizhyn Agrotechnical Institute of National University of Biosources and Nature Management

Ivaniuta Vasyli Falymonovych, Dr. Economics, Associate Professor, Professor of the Management Department, Poltava University of Economics and Trade

Klymenyuk Mykola Mykolaiovych, Dr. Economics, Professor, Head of the Management and International Economic Relations Department of Educational and Scientific Institute of Management, Economics and Nature Management of the Taurian National University after V.I. Vernadskyi

Levchenko Valentyna Petrivna, Dr. Economics, member of the Supervisory Board for audit activity of the Authority public oversight for audit activity, Director of the All-Ukrainian Professional Non-Governmental Organization "Union of Auditors of Ukraine"

Mantsevych Yurii Mykolaiovych, Dr. Economics, Associate Professor, Scientific Secretary of the State Enterprise "Research and Design Institute of Urban Development"

Neveliev Olexsandr Mykhailovych, Dr. Economics, Associate Professor

Potyshniak Olena Mykolaivna, Dr. Economics, Associate Professor, Professor of the Production, Business and Management Department of the Kharkiv National Technical University of Agriculture after Petro Vasylenko

Prushkivskiyi Volodymyr Hennadiiovych, Dr. Economics, Professor, First Vice-Rector of the Zaporizhia National Technical University

Redko Olexsandr Yuriiovych, Dr. Economics, First Vice-Rector for the scientific and pedagogical work, Professor, Academician of National Academy of Statistics, Accounting and Audit

Suk Petro Leonidovych, Dr. Economics, Associate Professor, Professor of the Accounting and Taxation Department of Separated Division of the National University of Biosources and Natural Resources of Ukraine "Nizhyn Agrotechnical Institute"

Tkachenko Serhii Anatoliiovych, Dr. Economics, Associate Professor, acting Rector of the Higher Educational Institution "International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"

Tsarenko Oksana Viacheslavivna, Dr. Economics, Professor, Head of the Accounting and Audit Department of Educational and Scientific Institute of Management, Economics and Nature Management of the Taurian National University after V.I. Vernadskyi

Head of the Editorial Board of Law Sciences:

Konstantinov Serhii Fedorovych, Dr. Law, Professor, Head of the Administrative Activity Department of the National Academy of Internal Affairs

Members of the editorial board of Law Sciences:

Bychkova Svitlana Serhiivna, Dr. Law, Professor, Head of the Civil Law and Process Department of the National Academy of Internal Affairs, Colonel of the Police

Vasylynychuk Viktor Ivanovych, Dr. Law, Professor, Professor of the Operational and Investigating Department of the National Academy of Internal Affairs, Honored Lawyer of Ukraine, Colonel of the Police

Hlushkov Valerii Olexsandrovych, Dr. Law, Professor, Kyiv Cooperative Institute of Business and Law, Economics and Law College, Law Department

Klymenko Olena Viktorivna, Dr. Public Administration, PhD Law, Associate Professor, Head of the Constitutional and International Law Department of the Taurian National University after V.I. Vernadskyi

Kopan Olexsii Volodymyrovych, Dr. Law, Professor, Lead Researcher of the Pre-trial Investigation Problems Scientific Laboratory of the Educational-Scientific Institute № 1

Luts Volodymyr Vasylovych, Dr. Law, Professor, member of the Civil Law Sciences Department of the Private Law and Entrepreneurship Research Institute after Academician F.H. Burchak of National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine

Ozerskyi Ihor Volodymyrovych, Dr. Law, Associate Professor, Professor of the Civil and Criminal Law and Process Department of Black Sea National University after Petro Mohyla

Frytskyi Yurii Olexhovych, Dr. Law, Professor, Head of the Constitutional, Administrative Law and Social and Humanitarian disciplines Department, Law and Public Relations Institute of the "Ukraine" University, Honored Lawyer of Ukraine

Chief Editor

Holovach Volodymyr Volodymyrovych, PhD Law, Head of the Board of the Audit Firm "Analitik", Honored Lawyer of Ukraine

Technical editor: Kutsiak Olexsandr Anatoliiovych

Issue Editor: Tumanian Anna Ohanesivna

ЗМІСТ

<i>В.В. НАРОГАН.</i> Оптимізація монетарної стратегії держави як відповідь на фінансові дисбаланси	6
<i>О.М. ГАЙДАРЖИЙСЬКА, В.В. БАШАРІНА.</i> Дослідження європейської системи перезарахування кредитів як засобу створення відкритого європейського освітнього процесу	13
<i>Н.С. НОСАНЬ.</i> Теоретичні імперативи дефініції фінансової безпеки держави	17
<i>З.М. ПОБЕРЕЖНА.</i> Забезпечення конкурентоспроможності авіакомпаній на основі комплексного оцінювання якості авіапослуг	21
<i>О.В. ПОШИВАЛОВА.</i> Статистичний аналіз структурних зрушень у розподілі грошових переказів українських заробітчан	27
<i>О.В. СТАНІСЛАВИК, О.М. КОВАЛЕНКО, Т.І. МОРГУНОВА.</i> Особливості інноваційної маркетингової діяльності сучасного виробничого підприємства	31
<i>У.А. СУХОВОЛЕЦЬ.</i> Кримінологічна характеристика злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків ...	36

CONTENTS

<i>V.V. NAROCHAN.</i> Optimization of the state monetary strategy as a response to financial disbalances	6
<i>O.M. HAIDARZHYISKA, V.V. BASHARINA.</i> Research of the European lending system as a way for the establishment of opening European educational process	13
<i>N.S. NOSAN.</i> The theoretical implications of the definition of financial security of the state	17
<i>Z.M. POBEREZHNA.</i> Provision of competitiveness of air companies on the basis of complex assessment of the quality of air services	21
<i>O.V. POSHYVALOVA.</i> Statistical analysis of structural changes in the distribution of cash transfers of Ukrainian workers	27
<i>O.V. STANISLAVYK, O.M. KOVALENKO, T.I. MORHUNOVA.</i> Features of innovative marketing activity of the modern manufacturing enterprise	31
<i>U.A. SUKHOVOLETS.</i> Criminological characteristics of crimes related to drug trafficking	36

НАРОГАН

Вадим Валентинович

УДК 338.242

ОПТИМІЗАЦІЯ МОНЕТАРНОЇ СТРАТЕГІЇ ДЕРЖАВИ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ФІНАНСОВІ ДИСБАЛАНСИ

здобувач, Національна академія внутрішніх справ

OPTIMIZATION OF THE STATE MONETARY STRATEGY AS A RESPONSE TO FINANCIAL DISBALANCES

NAROHAN Vadym Valentynovych – postgraduate student, National Academy of Internal Affairs

У статті досліджується питання вибору того чи іншого монетарного режиму, його правильного та ефективного застосування, аналізу можливих наслідків, адже ефективна монетарна політика держави є одним із головних важелів впливу на фінансові дисбаланси в національній економіці. В ідеалі монетарна політика покликана забезпечити стабільність цін, повну зайнятість та економічне зростання – такі її кінцеві цілі. Однак на практиці за її допомогою доводиться вирішувати і більш вузькі завдання, що відповідають пріоритетним потребам економіки країни. У статті досліджуються цільові орієнтири монетарної політики в сфері забезпечення макроекономічної стабільності.

* * *

В статье исследуется вопрос выбора того или иного монетарного режима, его правильного и эффективного применения, анализа возможных последствий, ведь эффективная монетарная политика государства является одним из главных рычагов влияния на финансовые дисбалансы в национальной экономике. В идеале монетарная политика призвана обеспечить стабильность цен, полную занятость и экономический рост – таковы ее конечные цели. Однако на практике с ее помощью приходится решать и более узкие задачи, соответствующие приоритетным потребностям экономики страны. В статье исследуются целевые ориентиры монетарной политики в сфере обеспечения макроекономической стабильности.

* * *

The article investigates the choice of a monetary regime, its correct and effective application, analysis of possible consequences, because effective monetary policy of the state is one of the main instruments of influence on financial imbalances in the national economy. Ideally, monetary policy is designed to ensure price stability, full employment and economic growth – its ultimate goals. However, in practice, with its help, it is necessary to solve more narrow tasks, corresponding to the priority needs of the country's economy. The article examines the target guidelines for monetary policy in the field of macroeconomic stability.

Monetary policy is extremely powerful, and therefore extremely dangerous tool. With its help it is possible to come out of the crisis, but it is not excluded and a sad alternative – the strengthening of negative trends in the economy. Only very well-considered decisions taken at the highest level after in-depth analysis of the situation, consideration of alternative ways of influencing monetary policy on the state economy will yield positive results. Without a well-balanced monetary policy, the economy can not function effectively. That is why recently, in most developed economies, monetary policy is considered as the main means of macroeconomic stabilization.

The evolution of the monetary policy mechanism takes place in parallel with the development of methods and approaches of state regulation of the economy. One of the significant changes in monetary policy was the transition from short-term to medium and long-term effects on the goal of regulation. A few months of monetary instruments do not allow timely response to fleeting economic shocks. Therefore, in order to overcome the intermittent inconsistencies of the executive, one should focus on the long-term tasks of monetary policy, which are not subject to market fluctuations.

It is about the allocation of the monetary policy of the priority long-term component – the monetary strategy, which the fundamental publication of the European Central Bank "The monetary policy of the ECB 2004" treats as a general approach to the behavior of monetary policy.

Ключові слова: монетарна стратегія, монетарний режим таргетування, цільові орієнтири, національна економіка, фінансові дисбаланси, економічна стабільність, монетарна влада, монетарна політика

Ключевые слова: монетарная стратегия, монетарный режим таргетирования, целевые ориентиры, национальная экономика, финансовые дисбалансы, экономическая стабильность, монетарные власти, монетарная политика

Keywords: monetary strategy, monetary mode of targeting, target benchmarks, national economy, financial imbalances, economic stability, monetary authority, monetary policy

ВСТУП

Монетарна політика – надзвичайно потужний, а тому надзвичайно небезпечний інструмент. За її допомогою можна вийти з кризи, але й не виключено і сумну альтернативу – посилення в економіці негативних тенденцій. Лише дуже зважені рішення, що приймаються на вищому рівні після поглибленого аналізу ситуації, розгляду альтернативних шляхів впливу монетарної політики на економіку держави, дадуть позитивні результати. Без виваженої монетарної по-

літики економіка не може ефективно функціонувати. Саме тому, останнім часом, у більшості країн з розвинутою економікою в якості основного засобу макроекономічної стабілізації розглядають саме монетарну політику. Еволюція механізму монетарної політики відбувається паралельно з розвитком методів та підходів державного регулювання економіки. Одним із суттєвих зрушень в монетарній політиці став перехід від короткострокового до середньо- та довгострокового впливу на мету регулювання. Кількамісячний лаг дії монетарних інструментів не дає змоги вчасно зре-

агувати на швидкоплинні економічні шоки. Тому для подолання міжчасової непослідовності виконавчої влади слід зосередитись на тривалих завданнях монетарної політики, не підвладних кон'юнктурним коливанням [1]. Мова йде про виділення у структурі грошово-кредитної політики пріоритетної довгострокової складової – монетарної стратегії, яку фундаментальне видання Європейського центрального банку «The monetary policy of the ECB 2004» трактує як загальний підхід до поведінки монетарної політики [2].

МЕТА РОБОТИ полягає у пошуку внутрішньої логіки у зміні монетарних режимів, що відповідає принциповій схемі макроекономічної стабілізації, а також у дослідженні особливостей монетарної стратегії.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet. Дослідження засноване на методології наукового пізнання та системному аналізі. Для одержання результатів використовувалися методи наукової абстракції, узагальнення, порівняння, аналізу та синтезу, групування, формалізації, історичного та логічного аналізу теоретичного і практичного матеріалу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сучасна практика реалізації монетарної політики розвинених країн світу паралельно з поняттям «монетарна стратегія» використовує термін «монетарний режим». Як відомо, в основі монетарної стратегії лежить вибір єдиного кінцевого цільового показника діяльності грошової влади. Тобто мова йде про таргетування (від англ. «target» – ціль, мета). У контексті розгляду монетарного режиму також прийнято говорити про таргетування, яке полягає у виборі якоїсь економічної «мішені», на яку треба впливати, щоб досягнути визначеної мети. Така економічна «мішень», іншими словами, є цільовим орієнтиром, номінальним якорем, до якого прив'язується уся грошово-кредитна політика. Ступінь досягнення цього цільового показника визначає ефективність грошово-кредитної політики в цілому. Іноді в економічній літературі таргетування описують як індикативне планування, у процесі якого визначається динаміка параметрів економічних змінних.

У міжнародній практиці найбільшого поширення набуло кілька видів таргетування:

- грошове таргетування, коли в якості проміжної цілі встановлюється орієнтир на зростання певних грошових агрегатів, або грошової бази;
- таргетування валютного курсу, коли «якорем» грошово-кредитної політики виступає фіксований валютний курс;
- таргетування інфляції, коли проміжна ціль грошово-кредитної політики – прогноз інфляції;
- таргетування номінального доходу, коли проміжна ціль – приріст номінального ВВП (ВВП);

Монетарне таргетування означає використання в якості цільових показників грошово-кредитної політики абсолютних значень тих чи інших грошових агрегатів, або їх відносних приростів. Цей режим застосовувався у більшості розвинених країн після розпаду Бреттон-Вудської системи у 1973 р. та був популярний там близько 20 років. Еталонними країнами застосування режиму монетарного таргетування були Німеччина і Швейцарія. У Німеччині відбувалося не просто цілеспрямоване зростання готівкової грошової маси, але й таргетування широких грошових агрегатів, і ця політика тривала аж до створення Єврозони у 1999 р. Однак країни з розвиненими монетарними режимами (таргетуванням агрегатів M2, M3 і M4) швидко зіткнулися з їх негативними побічними ефектами: впливом на темпи економічного зростання, валютний курс і стан фінансового ринку, що змушувало їх періодично коригувати раніше затверджені орієнтири.

У силу негативних наслідків режиму монетарного таргетування, які проявились у 90-х рр. XX ст., багато розвинених країн стали від нього відмовлятися. Так, у Великобританії з 1982 р. законодавчо встановлюються тільки темпи зростання агрегату M0. Японія відійшла від жорсткого монетарного таргетування у 1992 р. США відмовилися від встановлення орієнтирів для агрегату M2 у 1993 р. [3].

Нині від встановлення орієнтирів для темпів зростання широких агрегатів грошової маси відмовилися майже всі розвинені країни, не дивлячись, що у 90-х рр. XX ст. режим монетарного таргетування був стандартною рекомендацією Міжнародного валютного фонду і ряду незалежних дослідників для країн з перехідною економікою та ринками, що розвиваються на перших етапах ринкової трансформації.

Наступний монетарний режим це – таргетування валютного курсу, тобто встановлення «валютного якоря», що може передбачати кілька варіантів проведення такої політики: фіксація, «crawling peg» (повзуча фіксація) та «валютний коридор», який іноді розглядається як різновид м'якої фіксації, а іноді як кероване плавання.

Багато країн з перехідною економікою на другому, після «монетарного правління», етапі реформ, почали проводити політику управління валютним курсом, зокрема Чилі, Колумбія, Ізраїль, Мексика, Угорщина, Польща та Росія. Саме введення «валютного якоря» у цих країнах сприяло стабілізації цін, хоч і короточасній. Адже фіксація валютного курсу рівнозначна неявному адмініструванню цін імпортованих товарів, відносно яких стихійно позиціонується вся система відносних цін. Курс іноземної валюти у такому випадку відіграє роль масштабу цін всередині даної країни.

Політика «валютного якоря» має деякі переваги перед політикою «грошового якоря».

– По-перше, вона більш прозора, зрозуміла для населення і, отже, краще впливає на інфляційні очікування.

– По-друге, на відміну від політики «грошового якоря», контроль «валютного якоря» є більш легким завданням. Водночас утримання валютного курсу в оголошених межах набагато складніше завдання, ніж стримування зростання грошової маси.

– По-третє, валютне регулювання меншою мірою залежить від інституційних і структурних зрушень в економіці. Натомість, саме валютне регулювання впливає на структурні зрушення в експортоорієнтованих і імпортозалежних галузях.

– По-четверте, валютне регулювання меншою мірою залежить від інституційних і структурних зрушень в економіці. Натомість, саме валютне регулювання впливає на структурні зрушення в експортоорієнтованих і імпортозалежних галузях.

Проте такий монетарний режим дає лише тимча-

сові результати у боротьбі з інфляцією, оскільки інфляційний процес за цих умов не припиняється, а переходить у свою приховану форму накопичення інфляційного потенціалу. Вихід цього потенціалу на поверхню може стати причиною подальшої фінансової кризи, що включає три складові частини: валютну кризу, кризу платіжного балансу та банківську кризу.

Для впорядкування грошового обігу в країнах з високою інфляцією і дестабілізацією економіки, деякі економісти пропонують ще більш радикальний варіант введення особливого режиму, який отримав назву «валютне правління» («currency board»). Сутність цього режиму полягає у 100%-му забезпеченні грошової бази валютними резервами держави. Дана система розглядається як сучасний аналог системи золотого стандарту. За своїм змістом «валютне правління» є свого роду симбіозним монетарним режимом, що включає елементи як грошового, так і валютного «якоря».

Теоретичне обґрунтування позитивного впливу «валютного правління» на зниження темпів інфляції включає два ефекти. Перший «дисциплінуючий ефект», який означає, що в умовах валютного правління Нацбанк вже не може проводити самостійну монетарну політику і збільшувати грошову масу виходячи з якихось власних цілей. Другий «ефект довіри». Вважається, що така політика формує стійкі не інфляційні очікування суспільства завдяки високому ступеню довіри до монетарної влади, тому що сам інститут валютного правління зазвичай передбачає зовнішній нагляд. Крім того, в умовах доларизації економіки, яка зазвичай має місце в країнах з перехідними економічними системами, валютне забезпечення національної грошової одиниці має такий самий психологічний вплив, який свого часу надавав золотий стандарт.

У той же час валютне правління накладає на економіку ряд додаткових обмежень.

– По-перше, відбувається відмова від всіх інших цілей монетарної політики.

– По-друге, фінансовий і валютний порядки повинні відповідати один одному, утворювати єдність, а значить, відповідальність за проведення грошово-кредитної та валютної політики повинна бути зосереджена в одному місці.

– По-третє, у класичному виконанні валютного правління передбачається фіксація курсу національної валюти відносно будь-якої міжнародної, або резервної валюти, допускається лише незначні його коливання у суворо оголошених межах з технічних причин.

– По-четверте, під час проведення жорсткого валютного правління повна конвертованість валют для резидентів і нерезидентів гарантується тільки за дотримання повного забезпечення валютними резервами у цій резервній валюті.

Запропонований режим викликає і цілий ряд негативних наслідків.

– По-перше, він фактично узаконює процеси доларизації національної економіки, визнаючи їх як належний і бажаний стан речей.

– По-друге, для досягнення стабільності національної грошової одиниці, більш правильним є «при-

в'язувати» її не до якоїсь однієї іноземної валюти, наприклад, долара, приймаючи на себе ризик «доларової інфляції», а керуватися давнім правилом диверсифікації, прив'язуючи гривню до «кошику валют». Правильним є встановлення в якості валютного орієнтиру бівалютного кошику, що складається, наприклад, з долара і євро. Тоді здійснення інтервенцій Нацбанком необхідне лише у випадку, якщо бівалютний курс виходить за межі встановленого коридору.

– По-третє, незрозумілий механізм стиснення національної грошової маси у разі, якщо валютні резерви держави скорочуються, наприклад, внаслідок міжнародних платежів. У такому випадку збалансування резервів і національної грошової маси можливе лише за рахунок девальвації національної валюти. Але тоді цілі валютного правління не досягаються.

– По-четверте, у країнах з високим ступенем відкритості економіки обсяг валютних резервів держави може бути схильний до значних коливань, якщо статті торгового балансу представлені товарами, світові ціни на які відрізняються високим ступенем волатильності. Тоді коливання валютних резервів держави через зміни світових цін повинні, згідно з концепцією «currency board», викликати адекватні коливання національної грошової маси. Для запобігання цьому будь-який надлишковий приплив іноземної валюти з-за кордону повинен компенсуватися його відтоком.

Поширеним аргументом проти валютного правління є те, що за цих умов країна перетворюється в нетто-кредитора тієї країни, у валюті якої накопичуються її резерви. Відбувається переміщення інфляційного податку на користь держави-метрополії. Під час захоплення подібними режимами у самій країні-метрополії може бути втрачений контроль за грошовою масою. Невідомо як поведуть себе держави з накопиченими резервними валютами у разі значного падіння долара, або євро на валютному ринку. Якщо почнеться масове скидання резервних валют, то можлива колосальна за своїми розмірами міжнародна валютно-фінансова криза, яка торкнеться не тільки економіки США, але і економік країн з ринками, що розвиваються. Для запобігання знецінення накопичених міжнародних резервів деякі країни, зокрема Китай, останнім часом стали розширювати валютну диверсифікацію, а також практикувати їх часткове розміщення в іноземні активи, що приносять дохід.

Таким чином, таргетування валютного курсу є логічним продовженням режиму монетарного таргетування. Проте його позитивний вплив на скорочення темпів інфляції у короткостроковому періоді змінюється накопиченням інфляційного потенціалу у довгостроковому періоді, що викликає необхідність переходу до більш досконалого монетарного режиму. Таким є інфляційне таргетування.

Сьогодні серед провідних економістів, фінансистів, політиків існує одна думка про те, що у сучасному світі інфляція – це проблема номер один. Немає жодної сфери діяльності людини, на яку б інфляція не впливала негативно. Криза, безробіття, матеріальні та духовні поневіряння людей є її неодмінним атрибутом. Інфляція є породженням всіх хвороб економіки, це і її причина, і її наслідок. На сьо-

годні визнання обов'язкової присутності інфляції в економічному житті є беззаперечним фактом. Питання стоїть лише про її темпи та величину. Наукова думка обертається навколо пошуку шляхів керованості, контрольованості та передбачуваності інфляційних процесів. Механізми досягнення визначених цілей лежать у площині вибору монетарних інструментів та необхідності застосування адекватної монетарної політики, що здатна долати інфляційні потрясіння у суспільстві, а також прийняття доцільних і обґрунтованих макроекономічних рішень, які визначають здатність національної економіки протистояти економічним загрозам, як внутрішнім, так і зовнішнім [4].

Останнім часом можна спостерігати підвищення зацікавленості науковців до проблем управління інфляційними процесами у зв'язку із виділенням інфляції в один із важливих факторів впливу на економічну безпеку. Це значною мірою зумовлено процесами глобалізації та інтеграції економічних зв'язків та відносин, які спостерігаються в сучасному світі. У 90-х рр. XX ст. деякі досить розвинені в економічному відношенні країни відмовилися від встановлення орієнтирів зростання грошової маси та перейшли безпосередньо до встановлення орієнтирів для темпів інфляції (inflation targets). Стабільність цін визнавалася в якості єдиної мети монетарної політики. Все інше, в тому числі зміна пропозиції грошей та вплив на їх вартість, були інструментами досягнення цієї кінцевої мети.

Така заміна цілей сталася послідовно у Новій Зеландії (інституційні реформи 1984-1990-х рр.), Канаді (1988-1991 рр.), Великобританії (1992 р.), Швеції (1993 р.), Фінляндії (1993 р.), Австралії (1993 р.), Іспанії (1994 р.), Південній Кореї (1998 р.), Ісландії (2001 р.), Норвегії (2001 р.). У Великобританії через валютну кризу в вересні 1992 р., нова політика змінила політику таргетування валютного курсу. У Швейцарії з 2000 р. використовується симбіозний монетарний режим: поряд з встановленням меж коливань процентної ставки (тримісячної ставки Libor) задається середньостроковий прогноз інфляції, який виступає в якості другого орієнтира монетарної політики. Інфляційне таргетування стало також монетарним режимом Європейського Центрального банку з моменту його утворення (1999 р.).

З деяким запізненням за розвиненими країнами пішли колишні соціалістичні країни, які здійснили перехід до ринкових систем господарювання. Чехія і Польща ввели нові режими в період валютно-фінансової кризи 1997-1998 рр.: Чехія – під час атаки на крону в 1997 р., Польща восени 1998 р. після стабілізації інфляції на рівні 10% на рік. Угорщина перейшла до інфляційного таргетування у 2001 р., змінивши їм політику керованого курсу форинта. Далі режим ввели Словенія (2001 р.), а також Румунія (2003 р.) та Словаччина (2005 р.), що пізніше ввійшли до Європейського монетарного союзу та прийняли його правила гри.

Зацікавленість країн, що розвиваються, у інфляційному таргетуванні була пов'язана з відносними успіхами колишніх режимів, що дозволили знизити рівень інфляції, підвищити ступінь її прогнозованості у досягненні макроекономічної стабільності. Першою з

цієї категорії країн реформу грошово-кредитної системи провела Чилі (1990 р., 1999 р.), Ізраїль (1997 р.), Бразилія (1999 р.), Колумбія (2000 р.) і Мексика (2001 р.). З африканських країн до інфляційного таргетування перейшла тільки ПАР (2000 р.). З країн Південно-Східної Азії: Індонезія (1999 р.), Таїланд (2000 р.), Філіппіни (2002 р.) після подолання наслідків валютно-фінансових криз 1997-1998 рр. Необхідно враховувати, що можливість перейти до інфляційного таргетування може бути реалізована, тільки тоді, коли країні вдається досягти помірних темпів інфляції [3].

У країнах, які перейшли до інфляційного таргетування, в якості цілі, якою керується Центральний банк, встановлюється загальновідомий показник інфляції, який зрозумілий населенню. Найчастіше це – індекс споживчих цін (CPI – consumer price index), або його аналог. Індекс споживчих цін (ІСЦ), як показник інфляції, відображає вплив на внутрішні ціни в країні як зовнішніх кон'юнктурних факторів, так і факторів інституційного характеру, зокрема пов'язаних з поведінкою природних монополій, які не перебувають у сфері управління Центрального банку. Тому в багатьох країнах у формуванні цільового показника інфляції використовується індекс «базової інфляції», або ж в ІСЦ вносяться корективи.

Політика інфляційного таргетування на першому етапі свого застосування практично у всіх країнах довела свою ефективність. Відбулося значне зниження темпів інфляції, яке виявилось більш істотним, ніж в інших розвинених країнах з аналогічними характеристиками економічної системи [5]. Така позитивна практика призвела до виникнення окремих різновидів інфляційного таргетування, які підбираються відповідно до системних особливостей кожної країни. До таких підтипів відносять:

– повноцінне (повне) інфляційне таргетування (full-fledged inflation targeting) – повна прозорість висвітлення інфляційної цілі, чітке дотримання обраної цілі без коригувальних заходів з боку центральних банків. Вперше застосовано в Новій Зеландії, згодом значно поширилось серед країн з ринками, що розвиваються, зокрема, Бразилії, Колумбії, Угорщині, Мексиці, Польщі;

– замасковане (приховане) таргетування інфляції (veiled inflation targeting) дає можливість зміни рівня інфляції. При проведенні підтипу даного режиму існує певна «непрозорість», тобто **приховане таргетування** передбачає стабілізацію рівня інфляції без відкритої звітності про цільові показники. Даний різновид таргетування застосовується у випадку, коли у країні існує доволі низький рівень інфляції та достатня фінансова стабільність, а пріоритетною метою економічної політики є досягнення стабільності цін та обсягів виробництва. На практиці застосовується Європейським центральним банком та Федеральною резервною системою США;

– експериментальне (пробне) таргетування інфляції (inflation targeting lite) полягає у проголошенні широких інфляційних завдань за низької довіри до Центрального банку. У даному випадку Центральний банк має на меті зниження рівня інфляції, під час одночасного збереження стабільності інших економічних чинників (показників). Застосування даного різ-

новиду таргетування характерне, здебільшого, для країн з перехідною економікою. Специфічними рисами тут є низький рівень довіри до дій Центрального банку під час одночасної наочності потреби боротьби з інфляцією, а також проблематичність введення цільових показників інфляції, оскільки економіка таких країн дуже вразлива до циклічних фінансових шоків [6].

Проте політика інфляційного таргетування виявила і низку істотних обмежень.

– По-перше, рівень інфляції залежить не тільки від грошово-кредитної політики Центрального банку, а й від фіскальної політики уряду та від поведінки господарюючих суб'єктів у цілому. Не випадково у деяких країнах (Новій Зеландії, Канаді, Австралії) важливим елементом функціонування даного режиму є заключення тимчасових угод Центрального банку з урядом. Крім того, необхідно доповнювати режим інфляційного таргетування жорсткою антимонопольною політикою держави.

– По-друге, політика інфляційного таргетування неминуче викликає коливання обсягів виробництва. Деякі автори вважають це великим недоліком нової політики та пропонують комбінувати її з таргетуванням обсягів виробництва («output targeting»), маючи на увазі під цим проголошення потенційних обсягів виробництва та меж, в яких реальне значення обсягу випуску продукції може відхилятися від свого максимального значення [7];

– По-третє, розглянута політика пов'язана з проблемою довіри приватних осіб до оголошених орієнтирів зростання загального індексу цін. Якщо ця довіра існує і вона підкріплена вірними економічними прогнозами, тобто оголошені орієнтири знаходять своє підтвердження в дійсності, політика інфляційного таргетування стає важливим інструментом впливу на інфляційні очікування населення та формує її поведінку в бажаному напрямку. Так само правильно зорієнтована поведінка посилює кредитоспроможність даної політики. Якщо ж прогнози постійно не підтверджуються, або населення скептично ставиться до оголошених орієнтирів, такої взаємодії немає, і політика зазнає краху.

Підсумовуючи, слід акцентувати увагу на тому, що проведення реформ аналогічного характеру в країнах з перехідною економікою ускладнюється через низку причин. Залежність інфляції від зовнішньої кон'юнктури, стану фіскального балансу та особливостей тарифного регулювання природних монополій на різних етапах реформи виступають як певний обмежувач відповідальності Центрального банку за рівень інфляції країни у частині її, так званої, «базової» складової. Більш того, спроби протидіяти інфляції немонетарного походження монетарними методами призводять до неприємних наслідків для реального сектору економіки (зниження виробництва, зайнятості, подорожчання кредиту тощо), який стає заручником політики інфляційного таргетування [8]. Саме тому політика інфляційного таргетування можлива лише у країнах із стійкою економічною системою, що мають тривалу ринкову історію, в країнах, де не відбуваються суттєві структурні та інституційні зміни і добре налагоджені монетарні інструменти для «тонкого налаштування» (fine tuning) економіки.

Серед вчених немає єдиної думки стосовно того, на якому етапі все-таки слід вводити режим інфляційного таргетування. Одні вважають, що він стає можливим і доцільним тільки після досягнення інфляцією певної керованої межі, зазвичай 10 % [9]. Інші кажуть, що якщо державі вдалося стабілізувати ціни, спроба їх таргетування вже не актуальна [10], більш того – така спроба може сама по собі виступати в якості «порушника спокою».

Окремо слід сказати про таргетування номінального доходу, коли проміжна ціль – приріст номінального ВВП (ВВП).

В якості певної альтернативи інфляційному таргетуванню Дж. Тейлор, Р. Холл і Г. Менк'ю у своєму спільному дослідженні запропонували застосовувати таргетування номінального ВВП, або ВВД. Перевагою такого режиму зазвичай вказують безпосередній зв'язок з прогнозуванням попиту на гроші, яке повинно стати основою для формування пропозиції грошей з боку Центральних банків. Тим часом даний режим піддається найбільшій критиці з боку вчених і політиків. Так, на думку К.М. Корищенко, недоліків у таргетування номінального ВВП набагато більше, ніж переваг. По-перше, труднощі у прогнозуванні реального ВВП. По-друге, низькі цільові орієнтири можуть сприйматися економічними агентами як песимізм Центрального банку відносно перспектив економічного зростання. По-третє, номінальний ВВП, внаслідок своєї агрегованості, взагалі для населення не є інформативним показником. Більш того, економічні агенти нечітко уявляють собі показник номінального ВВП та часто плутають його з реальним ВВП, що ускладнює проведення транспарентної та зрозумілої політики [9].

Разом з цим треба розуміти, що даний показник пропонується не для загалу, а для Центрального банку. Прозорість режиму повинна полягати у публікаціях деяких цікавих для громадськості прогнозних, але необов'язкових до виконання показників інфляції, темпів економічного зростання, процентної ставки, валютного курсу тощо, на основі яких він розраховувався.

Також серед суттєвих недоліків режиму, заснованого на таргетуванні номінального ВВП, називають низьку частоту публікацій показника ВВП та непридатність його для проведення стабілізаційної політики у короткостроковому періоді. Але ж нормативи грошової політики, що виробляються на його основі, і не повинні носити короткостроковий характер.

Важливу роль у таргетуванні номінального ВВП займає економічний моніторинг. Для аналізу зібраної інформації використовується потужна система сучасних методів. Так, наприклад, у Німеччині ще до вступу в Європейський монетарний союз почала застосовуватися система індексів, що дозволяє дати чітку картину найважливіших пропорцій, найбільш істотних тенденцій розвитку та структурних зрушень в економіці. Прогнозування макроекономічних процесів було покликано значно підвищити ефективність грошово-кредитної політики Бундесбанку.

Банком Італії для аналізу макроекономічних тенденцій застосовується велика економетрична модель та цілий комплекс приватних моделей, що дозволя-

ють пов'язувати її з грошово-кредитною сферою. Водночас орієнтирами для визначення пропозиції грошей виступали показники ділових циклів, інвестицій, промислового виробництва, фінансового стану підприємств. Створення єдиного грошового простору країн Євро-союзу ще більше актуалізувало проблему визначення внутрішнього попиту на гроші на основі вивчення тенденцій економічного розвитку [11].

Моніторинг як основа монетарної політики Центробанку має переваги перед іншими видами монетарних режимів, оскільки дозволяє враховувати весь комплекс макроекономічних змін: структурних, інституційних, поведінкових, а також динаміку «природного рівня інфляції». Така монетарна політика якраз і може бути визнана нормативною. Також вона відповідає довгостроковій меті суспільного вибору в економічних системах, що розвиваються. Існує наукова думка, що для переходу до режиму таргетування номінального ВВП необхідна інституційна реформа в монетарній сфері, що передбачає поступове перетворення Центрального банку в громадський траст [12].

ВИСНОВКИ

Отже, у зміні монетарних режимів можна виявити свою внутрішню логіку, що відповідає принципівій схемі макроекономічної стабілізації. Так, для «придушення» високої інфляції спочатку застосовується монетарне таргетування. Таким чином здійснюється приборкання суто монетарних чинників інфляції. Після формування механізму ринкового валютного курсу в країнах з відкритою економікою, здійснюється перехід до валютного таргетування, або ж до симбіозного із монетарним режимом «валютного правління». Це сприяє регулюванню зовнішніх чинників інфляції. Далі, за умови досягнення відносно невисоких темпів внутрішньої інфляції, настає черга вводити режими, що засновані на таргетуванні безпосередньо тих чи інших індексів цін, тим більше, що «природний рівень інфляції» досить добре прораховується та містить меншу частку невизначеності. І нарешті, в якості певної віддаленої перспективи, може запроваджуватися політика, заснована на моніторингу структурних змін і темпів економічного зростання, та відповідний їй монетарний режим таргетування номінального ВВП.

Загалом, монетарна стратегія характеризується наступними особливостями:

- поточні заходи грошово-кредитного регулювання здійснюються в руслі довгострокових завдань, яким підпорядковуються інструменти монетарного впливу на економічні процеси. Навіть якщо тактичні рішення монетарної влади йдуть врозріз із загальною монетарною стратегією, у підсумку їх значення не повинні суперечити обраній стратегії.

- обрана монетарна стратегія має кінцеву мету. Тому не дивлячись на широкий перелік цілей монетарного регулювання економіки необхідно зробити наголос на пріоритетних завданнях.

- успіх монетарної стратегії значною мірою залежить від довіри суспільства до монетарної влади, впевненість у доцільності її рішень та забезпеченні мінімальних ризиків втрат суб'єктів економіки. Тому особливого значення набуває прозорість монетарної політики, що реалізується владою.

Список використаних джерел

1. Стратегія інфляційного таргетування в грошово-кредитній політиці держави: монографія / М.І. Макаренко та ін. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. 108 с.
2. *The monetary policy of the ECB 2004. Frankfurt am Main: ECB, 2004. 167 p.*
3. Малкина М.Ю. Монетарная экономика: учебное пособие. Нижний Новгород: Нижегородский госуниверситет, 2010. 78 с.
4. Островерх Л.Л. Дослідження причин інфляційних потрясінь в суспільстві. Економіка. Фінанси. Право. 2018. № 2/2. С. 31-36.
5. Debelle Guy. *Inflation Targeting in Practice. IMF Working Paper, 1997. WP/97/35.*
6. Петрик О., Николайчук С. Теоретико-концептуальні основи таргетування інфляції. Банківська справа. 2009. № 2. С. 3-12.
7. Green John H. *Inflation Targeting: Theory and Policy Implications. IMF Working Paper, 1996. WP/96/65.*
8. Малкина М.Ю. Инфляция и управление инфляционными процессами в российской и зарубежной экономике: монография. Нижний Новгород: Издательство Нижегородского госуниверситета им. Н.И. Лобачевского, 2006. 330 с.
9. Корищенко К.Н. Общие черты инфляционного таргетирования в развитых странах. Экономические науки. 2003. № 5.
10. Левченко Д.В. О таргетировании инфляции. Деньги и кредит. 2001. № 10. С. 34.
11. Глазьев С.Ю. Критические замечания по фундаментальным вопросам денежной политики. Вопросы экономики. 1999. № 2. С. 47.
12. Голева Н.И., Ермакова С.И. Мониторинг экономической конъюнктуры на базе предприятий России. Деньги и кредит. 1999. № 2.
13. Степанов Ю.В. Вопросы организации мониторинга предприятий в системе Банка России. Деньги и кредит. 1999. № 2.

References

1. *Strategy of inflation targeting in the monetary policy of the state: monograph / M.I. Makarenko et.al. Sumy: DBS "UABS NBU", 2008. 108 p. (in Ukrainian).*
2. *The monetary policy of the ECB 2004. Frankfurt am Main: ECB, 2004. 167 p.*
3. Malkina M.Yu. *Monetary Economics: tutorial. Nizhniy Novgorod: Nizhniy Novgorod State University, 2010. 78 p. (in Russian).*
4. Ostroverkh L.L. *Investigation of the causes of inflationary upheaval in society. Economics. Finances. Law. 2018. № 2/2. pp. 31-36. (in Ukrainian).*
5. Debelle Guy. *Inflation Targeting in Practice. IMF Working Paper, 1997. WP/97/35.*
6. Petryk O., Nikolaichuk S. *Theoretical and conceptual foundations of inflation targeting. Banking. 2009. № 2. pp. 3-12. (in Ukrainian).*
7. Green John H. *Inflation Targeting: Theory and Policy Implications. IMF Working Paper, 1996. WP/96/65.*
8. Malkina M.Yu. *Inflation and Management of Inflation Processes in the Russian and Foreign Economies: monograph. Nizhniy Novgorod: Publishing House of Nizhny Novgorod State University after N.I. Lobachevskiy, 2006. 330 p. (in Russian).*
9. Koryshchenko K.N. *General features of inflation targeting in developed countries. Economic sciences. 2003. № 5. (in Russian).*

10. Levchenko D.V. *On the targeting of inflation. Money and credit. 2001. № 10. P. 34. (in Russian).*

11. Glazyev S.Yu. *Critical Remarks on Fundamental Questions of Monetary Policy. Issues of Economics. 1999. № 2. P. 47. (in Russian).*

12. Goleva N.I., Ermakova S.I. *Monitoring of economic*

conjuncture on the basis of Russian enterprises. Money and credit. 1999. № 2; (in Russian).

13. Stepanov Yu.V. *Issues of organization of monitoring of enterprises in the Bank of Russia. Money and credit. 1999. № 2. (in Russian).*

ГАЙДАРЖИЙСЬКА

Ольга Миколаївна
0970607292@ukr.net

УДК 378.4(4)(045)

ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
СИСТЕМИ ПЕРЕЗАРАХУВАННЯ
КРЕДИТІВ ЯК ЗАСОБУ СТВОРЕННЯ
ВІДКРИТОГО ЄВРОПЕЙСЬКОГО
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

БАШАРИНА

Вікторія Віталіївна
mockalenko12@gmail.comRESEARCH OF THE EUROPEAN LENDING
SYSTEM AS A WAY FOR THE
ESTABLISHMENT OF OPENING
EUROPEAN EDUCATIONAL PROCESSк.е.н., доцент, завідувач
кафедри, Національний
авіаційний університетстудент, Національний
авіаційний університет*Haidarzhyska Olha Mykolaivna – PhD in Economics, Associate Professor, National Aviation University**Basharina Viktoriia Vitaliivna – student, National Aviation University*

У статті розглянуто європейську кредитно-трансферну й акумулюючу систему, її розвиток та шляхи вдосконалення. Досліджено європейський простір вищої освіти, розглянуто його основну мету та функції, а також виділено аспекти, які необхідно враховувати для реалізації Болонського процесу. Проаналізовано стратегію євроінтеграції, позитивні та негативні моменти даного процесу, шляхи реалізації. Представлено систему академічних кредитів, аналогічну ECTS, передбачену Болонською декларацією. Сформульовано подальші дії для досягнення поставлених завдань Болонського процесу.

* * *

В статье рассмотрено европейскую кредитно-трансферную и аккумулирующую систему, ее развитие и пути совершенствования. Исследовано европейское пространство высшего образования, рассмотрены его основные цели и функции, а также выделены аспекты, которые необходимо учитывать для реализации Болонского процесса. Проанализировано стратегию евроинтеграции, положительные и отрицательные моменты данного процесса, пути реализации. Представлено систему академических кредитов, аналогичную ECTS, предусмотренную Болонской декларацией. Сформулированы дальнейшие действия для достижения поставленных задач Болонского процесса.

* * *

The article deals with the European Credit Transfer System, its development and ways to improve it. The European Higher Education Area is being explored and its main objectives and functions are being considered as well as aspects to be considered for the implementation of the Bologna Process. The strategy of European integration, the positive and negative sides of this process, ways of implementation are analyzed. A system of academic credits similar to the ECTS provided by the Bologna Declaration is presented. Further actions formulated to achieve the goals of the Bologna Process.

Research of development and justification of the implementation of the system of credits transfer in higher education institutions, as well as determining the directions of its improvement, formulating proposals to achieve the objectives of the Bologna process, which will contribute to improving the efficiency of training of future specialists, are not only relevant but also necessary.

The purpose of the study is to study the European Credit Transfer System. Research on the European Higher Education Area. Analysis of European integration strategy and ways of its implementation. A study of the ECTS-like academic credit system provided for in the Bologna Declaration. Formulating further actions to achieve the objectives of the Bologna Process.

The advantages of the Bologna Process are: increased availability of European higher education; the success of employment in obtaining a degree or qualification focused on the labor market; mobility of students and teachers internationally; the possibility of a higher education institution to receive project funding from European structures. It is also necessary to highlight the shortcomings of the Bologna Process: the lack of information support for the goals of the Bologna Process; confusion between training programs; lack of implementation of some innovations in the practical part; lowering the overall level of higher education by targeting narrow specialists; complication of the process of entering the magistracy.

Thus, studies of the European Credit Transfer System prove that for Ukraine its implementation has contributed to the recognition of Ukrainian diplomas at the international level, greater mobility in the European space for students and teachers, joint education and implementation of search projects with European universities, competitiveness of the world and European labor market.

Ключові слова: європейська кредитно-трансферна система, перезарахування кредитів, європейський простір вищої освіти, стратегія євроінтеграції, Болонська декларація, Болонський процес

Ключевые слова: европейская кредитно-трансферная система, перезачет кредитов, европейское пространство высшего образования, стратегия евроинтеграции, Болонская декларация, Болонский процесс

Keywords: European Credit Transfer System, credits transfer, European Higher Education Area, the strategy of European integration, The Bologna Declaration, The Bologna Process

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку вищої освіти спостерігається зацікавленість широкого кола учасників освітнього процесу у вдосконаленні системи перезара-

хування кредитів, що пов'язано з необхідністю, яка виникає у процесі надання/здобуття вищої освіти. Вивчення європейського простору вищої освіти, його основної мети та функцій, стратегії євроінтеграції та

шляхів її реалізації потребують додаткових досліджень, оскільки процес реформування вищої освіти є безперервним та постійним. Дослідження розвитку та обґрунтування впровадження системи перезарахування кредитів у вищих навчальних закладах, а також визначення напрямків її вдосконалення, формулювання пропозицій задля досягнення поставлених завдань Болонського процесу, які сприятимуть підвищенню ефективності підготовки майбутніх фахівців, є не лише актуальними, а і необхідними.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Науково-теоретичну основу дослідження європейської системи перезарахування кредитів становлять такі методи: узагальнення – для систематизації теоретичних положень стосовно сутності, цілей, завдань, напрямків дослідження європейської системи перезарахування кредитів; порівняння та класифікації – для співставлення теоретичних підходів визначення шляхів розвитку європейської системи перезарахування кредитів; когнітивного моделювання – для спостереження ситуацій у вигляді причинно-наслідкових зв'язків між факторами впливу на розвиток європейської системи перезарахування кредитів, що надасть можливість виявити проблеми, які виникають у процесі розвитку європейської системи перезарахування кредитів та дозволить запропонувати шляхи до їх вирішення.

МЕТА РОБОТИ є вивчення європейської кредитно-трансферної й акумулюючої системи. Дослідження європейського простору вищої освіти. Аналіз стратегії євроінтеграції та шляхів її реалізації. Дослідження системи академічних кредитів, аналогічної ECTS, передбаченої Болонською декларацією. Формулювання подальших дій задля досягнення поставлених завдань Болонського процесу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сучасний розвиток освіти України, її становлення в єдиному європейському та світовому освітньому просторі не можливе без ефективної організації та вдосконалення європейської кредитно-трансферної й акумулюючої системи ECTS.

ECTS – це система, в основу якої покладено систематизований спосіб описання освітньої програми шляхом призначення кредитів (балів) її компонентам. Вона визначає навчальне навантаження студентів, необхідне для виконання завдань навчальної програми, яка створена на основі визначення погоджених результатів навчання та рівня знань, який необхідно отримати [1]. За рахунок введення кредитно-модульної системи формування навчальних програм, посилення ролі самостійної роботи студентів і змін педагогічних методик, запровадження активних методів і сучасних інформаційних технологій навчання розширюється запровадження елементів ECTS.

Європейський простір вищої освіти (ЄПВО) – міждержавна структура співробітництва, яку офіційно засновано на Конференції міністрів країн учасниць Болонського процесу, що відбулася в Будапешті і Відні у березні 2010 р. [2].

Інтеграція в європейський освітній простір потребує вироблення і впровадження нових механізмів, серед

яких виділено запозичення досвіду сусідніх з Україною держав-членів ЄС, адаптування законодавства України до вимог Болонського процесу, спільна підготовка фахівців у європейських вузах та обмін випускниками, вирішення проблем юридичного визнання дипломів українських вузів у країнах ЄС, створення умов для закріплення фахівців, що закінчують навчання, підготовка фахівців, спроможних захистити інтереси України у жорстких умовах світової конкуренції.

Мета ЄПВО – розвиток вищої освіти, який полягає в наступному:

– ґрунтується на академічній свободі, інституційній автономії та участі студентів й викладачів в управлінні вищою освітою;

– сприяє якості, економічній привабливості та соціальній згуртованості;

– заохочує студентів і викладачів вільно переміщатися (бути мобільними);

– розвивається соціальний вимір вищої освіти;

– сприяє працевлаштуванню випускників і навчанню впродовж життя;

– вбачає у студентах і співробітниках активних членів академічної спільноти;

– є відкритим і співпрацює з вищою освітою в інших частинах світу [2].

Функції ЄПВО полягають у координуванні структурних реформ між урядами, це зокрема:

– запровадження системи зрозумілих і порівнянних ступенів (трициклова система бакалавра, магістра та доктора філософії (PhD));

– забезпечення прозорості стосовно змісту навчання за допомогою кредитів Європейської системи трансферу і накопичення кредитів (ЄКТС) і Додатка до диплому;

– визнання кваліфікацій (ступенів та періодів навчання);

– створення загального європейського розуміння забезпечення якості;

– запровадження Рамки кваліфікацій вищої освіти ЄПВО

– впровадження законодавчих змін, які вводяться урядами у світлі домовленостей, досягнутих в рамках ЄПВО [2].

Аналізуючи дослідження стратегії євроінтеграції, шляхів її реалізації, можна стверджувати, що для України задля сприяння підвищенню якості освіти, вирішення проблеми визнання українських дипломів за кордоном доцільно було запровадження передбаченої Болонською декларацією системи академічних кредитів, аналогічної ECTS (Європейській кредитно-трансферній системі). Саме її розглядають як засоби підвищення мобільності студентів для переходу з однієї навчальної програми на іншу, включаючи програми післядипломної освіти, а також реформування навчальних програм та передачі кредитів вищим навчальним закладам інших країн.

Для України підписання декларації сприяло визнанню українських дипломів на міжнародному рівні, більшій мобільності в європейському просторі для студентів та викладачів, спільній освіті та впровадженню пошукових проектів з європейськими університетами, конкурентоспроможності на європейському і світовому ринках праці.

Для реалізації Болонського процесу було враховано чотири аспекти:

– побудовано оновлену систему освіти, яка стала національною ідеєю, зміст якої полягає у збереженні та примноженні давніх освітніх традицій;

– оновлено систему вищої освіти, яка покликана виховувати громадянина держави Україна, всебічно розвинути особистість, для якої потреби у фундаментальних знаннях та у підвищенні загальноосвітнього та професійного рівня асоціюється зі зміцненням своєї держави;

– розвиток національної системи вищої освіти було підпорядковано законам ринкової економіки, тобто закону розподілу праці, закону змінності праці та закону конкуренції, оскільки економічна сфера є винятково важливою у формуванні логіки суспільного розвитку. Водночас було враховано не менш важливі чинники – соціальні, політичні, духовного життя, суспільної свідомості, культури та морально-психологічних цінностей;

– розвиток вищої освіти України було розглянуто у контексті тенденцій розвитку і досвіду світових освітніх систем. Зокрема, законодавчу і нормативно-правову базу вищої освіти України приведено у відповідність до світових вимог, відповідно структуровано систему вищої освіти та її складові, упорядковано перелік спеціальностей, переглянуто зміст вищої освіти і наповнено його новітніми технологіями; забезпечено інформатизацію навчального процесу та доступ до міжнародних інформаційних систем. Створено архітектуру вищої освіти, яка узгоджується з європейським і світовим освітнім простором та сприяє її інтеграції [3].

Передувала Болонському процесу, який не обмежений рамками Європейського Союзу, діяльність Європейської Комісії, Ради Європи та ЮНЕСКО, ряду європейських університетів, а також європейської мережі інформаційних центрів. Наразі учасниками даного процесу можуть стати країни-члени Європейської культурної конвенції, які доведуть свою готовність дотримуватися мети та принципів Болонського процесу у своїй системі вищої освіти. На даний момент 40 європейських країн підписали Болонську декларацію [4].

Однією з основних задекларованої у Болоньї мети є створення умов для вільного переміщення студентів, викладачів, менеджерів освіти та дослідників на теренах Європи. Наявність внутрішніх та зовнішніх державних і громадських систем контролю якості освіти також вважається обов'язковою.

Виділено шість основних завдань та принципів Болонського процесу: введення двоциклового навчання; запровадження кредитної системи; формування системи контролю якості освіти; розширення мобільності студентів і викладачів; забезпечення працевлаштування випускників та привабливості європейської системи освіти [5].

Подальші дії для досягнення поставлених завдань Болонського процесу – це: прийняття системи легкозрозумілих і адекватних ступенів; прийняття системи двоциклової освіти (доступне і післяступенеve навчання); запровадження системи кредитів – системи накопичення кредитів (ECTS) або інших сумісних з нею

систем, які здатні забезпечити як диференційно-розрізнявальну, так і функції накопичення; сприяння мобільності студентів і викладачів (усунення перешкод вільному пересуванню студентів і викладачів); забезпечення високоякісних стандартів вищої освіти; сприяння європейському підходу до вищої освіти (запровадження програм, курсів, модулів із «європейським» змістом); навчання протягом усього життя; співпраця вищих навчальних закладів і студентів як компетентних, активних і конструктивних партнерів у заснуванні та формуванні Зони європейської вищої освіти.

Визначальними критеріями освіти в рамках Болонського процесу можна назвати такі критерії як: якість підготовки фахівців; зміцнення довіри між суб'єктами освіти; відповідність європейському ринку праці; мобільність; сумісність кваліфікації на вузівському та післявузівському етапах підготовки; посилення конкурентоспроможності Європейської системи освіти [6].

Для проведення науково-методичних семінарів із педагогічними працівниками вищих навчальних закладів, а також серед педагогічної громадськості, може бути використана навчальна програма розвитку вищої освіти України. Вона розрахована на студентів, які навчаються за освітньо-кваліфікаційними програмами підготовки магістра, аспірантів, а також для слухачів факультетів підвищення кваліфікації та перепідготовки.

Програма побудована за вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах та узгоджена з примірною структурою змісту навчального курсу, рекомендованою Європейською кредитно-трансферною системою (ECTS). Основою програми є визначення змістових модулів навчання з кожної дисципліни, узгодження кредитних систем оцінювання досягнень студента, які забезпечать можливість враховувати всі досягнення студента, а не тільки навчальне навантаження, наприклад, участь у наукових дослідженнях, конференціях, предметних олімпіадах, симпозиумах, дебатах, круглих столах є важливим моментом запровадження акумулюючої кредитної системи [7].

Враховуючи вищезазначене, маємо можливість виділити ряд переваг Болонського процесу: збільшення рівня доступності європейської вищої освіти; успішність працевлаштування при отриманні ступеня чи кваліфікації, орієнтованої на ринок праці; мобільність студентів і викладачів на міжнародному рівні; можливість вищого навчального закладу отримати фінансування проекту європейськими структурами. Українські вищі навчальні заклади перебувають серед світових лідерів, що підтверджено глобальним індексом конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму, згідно з яким Україна посідає 43 місце з 134 країн за системою загальної вищої та професійної освіти. Високий рівень підготовки фахівців спостерігається у тих галузях, де протягом десятиліть була сформована сильна наукова школа: фізика, математика, технічні дисципліни, філологія та деякі інші. Проте необхідним є також виділити недоліки Болонському процесу: недостатність інформаційного забезпечення цілей Болонського процесу; плутанина між навчальними програмами; відсутність реалізації деяких новацій у практичній частині; зниження загального

рівня вищої освіти через орієнтацію на вузьких спеціалістів; ускладнення процесу вступу до магістратури.

Період з 2018 р. до 2020 р. повинен стати ключовим у реалізації довготермінових стратегій стосовно визнання вищої освіти України на європейському і світовому освітньому просторі.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи вищезазначене, маємо можливість зробити наступні висновки:

сучасний розвиток освіти України, її становлення в єдиному європейському та світовому освітньому просторі неможливе без ефективної організації та вдосконалення європейської кредитно-трансферної й акумулюючої системи, в основу якої покладено систематизований спосіб описання освітньої програми шляхом призначення кредитів (балів) її компонентам;

інтеграція в європейський освітній простір, тобто міждержавну структуру співробітництва, яку офіційно засновано на Конференції міністрів країн учасниць Болонського процесу, потребує вироблення і впровадження нових механізмів, серед яких виділено запозичення досвіду сусідніх з Україною держав-членів ЄС, адаптування законодавства України до вимог Болонського процесу, спільна підготовка фахівців у європейських вищих навчальних закладах та обмін випускниками, вирішення проблем юридичного визнання дипломів українських вищих навчальних закладів у країнах ЄС, створення умов для закріплення фахівців, що закінчують навчання, підготовка фахівців, спроможних захистити інтереси України у жорстких умовах світової конкуренції;

передбачена Болонською декларацією, система академічних кредитів, аналогічна європейській кредитно-трансферній системі – це засіб підвищення мобільності студентів для переходу з однієї навчальної програми на іншу, включаючи програми післядипломної освіти, а також реформування навчальних програм та передачі кредитів вищим навчальним закладам інших країн.

Таким чином, дослідження європейської системи перезарахування кредитів доводять, що для України її впровадження сприяло визнанню українських дипломів на міжнародному рівні, більшій мобільності в європейському просторі для студентів та викладачів, спільній освіті та впровадженню пошукових проєктів з європейськими університетами, конкурентоспромож-

ності на європейському і світовому ринках праці.

Список використаних джерел

1. Довідник користувача ЄКТС 2015 р. URL: http://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/ects-users-guide_en.pdf

2. Димань Т.М., Боньковський О.А., Вовкогон А.Г. Європейський простір вищої освіти та Болонський процес: навч. посіб. Одеса: НУ «ОМА», 2017. 106 с.

3. Телелім В.М. Вища освіта України і Болонський процес: підручник. Київ: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2015. 396 с.

4. Шамаєва І. Орієнтир і Болонська декларація. Синергія. 2003. №1 (5). С. 12-13.

5. Вища освіта України і Болонський процес: навч. посіб. / М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаши та ін.; за ред. В.Г. Кременя. Київ: МОН, 2004. 288 с.

6. Сисоєва С.О., Кристопчук Т.Є. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика: навч. посіб. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2012. 352 с.

7. Дубасенюк О.А. Розвиток вищої освіти: тенденції та перспективи. Людиноцентризм як основа гуманітарної політики України: матеріали Всеукр. конф., м. Київ, 2 жовт. 2010 р. Київ: ІОД НАПН України, 2011. С. 135-142.

References

1. ECTS 2015 User Guide. URL: http://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/ects-users-guide_en.pdf

2. Dyman T.M., Bonkovskiy O.A., Vovkohon A.H. European Higher Education Area and the Bologna Process: Tutorial. Odesa: OMA OU, 2017. 106 p. (in Ukrainian)

3. Teleyim V.M. Higher education in Ukraine and the Bologna process: textbook. Kyiv: Ivan Cherniakhovskoho National University of Defense of Ukraine, 2015. 396 p. (in Ukrainian)

4. Shamaieva I. Landmark and the Bologna Declaration. Synergy. 2003. №1 (5). pp. 12-13. (in Ukrainian)

5. Higher education in Ukraine and the Bologna process: study. tool. / M.F. Stepko et.al.; ed. V.H. Kremin. Kyiv: MES, 2004. 288 p. (in Ukrainian)

6. Sysoieva S.O., Krystopchuk T.Ye. Educational systems of European Union countries: general characteristics: tutorial. Kyiv: Boris Grinchenko University of Kiev, 2012. 352 p. (in Ukrainian)

7. Dubaseniuk O.A. Higher education development: trends and perspectives. Human-centrism as a Basis for the Humanitarian Policy of Ukraine: All-Ukrainian Materials. conf., Kyiv, 2 October. 2010. Kyiv: IOD of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, 2011. pp. 135-142. (in Ukrainian)

НОСАНЬ

Наталія Сергіївна

УДК 338.1/2-049.5(477)(045)

ТЕОРЕТИЧНІ ІМПЕРАТИВИ ДЕФІНІЦІЇ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ
ДЕРЖАВИк.і.н., доцент, Черкаський
національний університет
імені Богдана ХмельницькогоTHE THEORETICAL IMPLICATIONS OF THE DEFINITION OF FINANCIAL
SECURITY OF THE STATE*NOSAN Nataliia Serhiivna – PhD in History, Associate Professor, Bohdan Khmelnytskyi Cherkasy National University*

У статті здійснено огляд існуючих підходів до визначення поняття фінансової безпеки держави. Визначено базові поняття, слова та словосполучення, що використовуються дослідниками для конкретизації понятійно-змістової сутності категорії фінансової безпеки на макрорівні. За результатами вивчення фахових публікацій у царині безпекознавства, визначено переваги та недоліки існуючих дефініцій фінансової безпеки, що виникають при спробах застосувати цю наукову категорію у процесах державного управління, регулювання та нагляду за станом захищеності національних фінансових інтересів і фінансового суверенітету країни.

* * *

В статье проведен обзор существующих подходов к определению понятия финансовой безопасности государства. Определены базовые понятия, слова и словосочетания, используемые исследователями для конкретизации понятийно-смысловой сущности категории финансовой безопасности на макроуровне. По результатам изучения профессиональных публикаций в области управления безопасностью, определены преимущества и недостатки существующих дефиниций финансовой безопасности, возникающие при попытках применить эту научную категорию в процессах государственного управления, регулирования и надзора за состоянием защищенности национальных финансовых интересов и финансового суверенитета страны.

* * *

Introduction. *The most important elements of economic globalization are the globalization of financial markets, the globalization of financial relations and the interpenetration of financial systems. It is in the implementation of financial relations that the process of globalization of the economy has the highest pace of realization. Financial capital is more mobile than any other economic resource, especially in the modern world, where digital capital is being exchanged, making it instantly and uncontrolled. Thus, the globalization of financial relations leads to talk about the emergence of new risks and threats to the financial stability and financial sovereignty of Ukraine, which again calls for an understanding of the concept of financial security of the state and the search for a balance between the desire for the internal sustainability of the financial system and the integration of the national economy into the global financial world.*

The purpose of the work is to specify the terminology apparatus used in defining the concept of financial security as a macro-level economic category; Comparison of approaches to the definition of financial security of the state, identification of priority trends that dominate modern security in the processes of studying the financial security of the country.

Results. *The article presents the results of the analysis of professional literature, which show that at the beginning of the formation of the science of security, the theoretical imperatives of the definition of financial security of the state were such concepts as protection, absence of threats, sufficient resources, financial system, financial relations. Subsequently, the emphasis shifted to the concept of risk, challenge (a term often used in English-speaking countries when discussing security issues), the status of financial security subsystems (banking, non-banking, insurance, investment, fiscal, budgetary, debt, monetary, credit, monetary, etc). Now the red line of understanding of the category "financial security of the state" goes through the concept of financial interests, stakeholders, financial autonomy, financial climate, financial literacy and financial inclusion.*

Conclusion. *The researched approaches to the specification of the concept of financial security of the state confirm, on the one hand, deep and timely (taking into account the peculiarities and tendencies characteristic for the national economy of Ukraine) interest in studying the basics of guaranteeing the protection of the financial interests and resources of the state by means of effective financial policy, and on the other demonstrate the fact that there is no universal comprehensive scientific and methodological base for informational support of government decisions in the direction of ensuring financial security countries in the coming years and in strategic perspective.*

Ключові слова: фінансова безпека, фінансові інтереси, загроза, ризик, небезпека

Ключевые слова: финансовая безопасность, финансовые интересы, угроза, риск, опасность

Keywords: financial security, financial interests, threat, risk, danger

ВСТУП

Останнє десятиліття характеризується в українській фінансовій політиці орієнтацією на економічну конвергенцію з розвинутими країнами світу, декларуванням цілі інтеграції до європейського фінансового простору, тяжінням до відкритості фінансових ринків для входження іноземного капіталу, тощо. Водночас

активні спроби безвідповідального, непродуманого стрибка у вир глобальної економіки породжує нові специфічні виклики економічній складовій національної безпеки. Найважливішими елементами економічної глобалізації, який цікавить нас у контексті даного дослідження, є глобалізація фінансових ринків, глобалізація фінансових відносин і взаємопроникнення фінансових систем. Саме у здійсненні фінансових від-

носин процес глобалізації економіки має найвищі темпи реалізації. Фінансовий капітал більш нобільний, ніж будь-який інший економічний ресурс, особливо у сучасному світі, де обмін капіталами набуває цифрової форми, завдяки чому його переміщення відбувається миттєво та неконтрольовано. Таким чином, глобалізація фінансових відносин змушує вести мову про появу нових ризиків і загроз для фінансової стабільності та фінансового суверенітету України, що вкотре повертає нас до необхідності розуміння поняття фінансової безпеки держави та пошуку балансу між прагненням внутрішньої сталості фінансової системи та інтеграції національної економіки у глобальний фінансовий світ.

МЕТА РОБОТИ

Метою роботи є конкретизація термінологічного апарату, що використовується під час визначення поняття фінансової безпеки як макрорівневої економічної категорії; порівняння підходів до дефініції фінансової безпеки держави, визначення пріоритетних течій, які домінують у сучасному безпекознавстві у процесах дослідження фінансової безпеки країни.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження широко використані монографічний метод і метод теоретичного аналізу під час опрацювання документів, у яких закладено теоретичні засади формування змістової сутності поняття фінансової безпеки держави. Також застосовано прийоми аналізу і синтезу для уточнення теоретичних імперативів дефініції фінансової безпеки держави. Метод узагальнення використано у процесі формування висновків за результатами проведеного дослідження.

РЕЗУЛЬТАТИ

Проблематика визначення якісних понятійних ознак наукової категорії фінансової безпеки макроекономічного рівня усе частіше знаходить відображення у роботах сучасних вітчизняних дослідників. Так, О. Мелих визначає сутність, критерії оцінки та превентивні заходи зміцнення стану фінансової безпеки держави [1], Н.В. Зачосова вивчає управлінські проблеми убезпечення фінансової підсистеми економічної безпеки національної економіки України [2] та пропонує напрями стабілізації стану фінансової складової економічної безпеки країни [3]. Дослідження проблем дефініції фінансової безпеки як мікро, так і макрорівневих соціально-економічних систем варто розпочинати зі знайомства з публікаціями О.І. Барановського та А.І. Сухорукова [4, 5]. Представниця львівської школи безпекознавства І.О. Ревак пропонує науковій громаді власне бачення теоретичних аспектів механізму забезпечення фінансової безпеки України [6], А.В. Кулінська вивчає обставини, які впливають на зміцнення системи національної фінансової безпеки України [7] та визначає проблеми функціонування складових фінансової безпеки в системі економічної безпеки держави [8], Л.Г. Шемаєва, П.О. Толоч пропонують авторський підхід до оцінки взаємовпливу фінансової безпеки суб'єктів господарювання та фінансової безпеки держави [9]. Окремі аспекти забезпечення фінансової безпеки країни, що ґрунтуються на різних підходах до розуміння її сутності, представ-

лені у публікаціях колективу черкаської наукової школи проблем управління фінансовою безпекою, зокрема, її представників – Н.О. Бабіної, О.М. Герасименко, В.О. Занори, А.М. Шевченко [10, 11].

На науковому та прикладному рівнях фінансова безпека є складовою економічної безпеки. У контексті дослідження поняття фінансової безпеки держави, її дефініцію можна представити через категорії економічної безпеки національної економіки та національної безпеки країни. В обох випадках можна вести мову про використання структурного підходу, відповідно до якого фінансова безпека держави може бути визначена як елемент системи безпеки вищого порядку, як сукупність відносин, що виникають у окремій складовій системі безпеки, спрямованих на забезпечення сталості ресурсів цієї підсистеми в умовах впливу на їх цілісність зовнішніх і внутрішніх небезпек і загроз. Прихильницею такого підходу є О. Савицька, яка визначає фінансову безпеку держави як «як складну багаторівневу систему, утворену рядом підсистем». Подібним по своїй суті є функціональний підхід, який не заперечує, а навпаки, підтверджує складну будову системи економічної безпеки національної економіки, однак, не у ієрархічній формі, а у функціональній площині. Згідно з цим підходом фінансова безпека держави є функціональною складовою системи економічної безпеки будь-якої країни. Відповідно, ефективність її функціонування визначається рівнем реалізації покладених на неї функцій. Та якщо припустити, що ці функції, наприклад, підтримання стану задоволення фінансових інтересів учасників системи, були передані їй управлінською структурою системи вищого порядку, тоді два описані підходи не суперечать одне одному у понятійному сенсі, і цілком можуть використовуватись одночасно або по черзі, залежно від конкретних умов дослідження, що має місце на тому чи іншому проміжку часу.

О. Мелих використовує такі поняття для висвітлення змісту категорії фінансової безпеки держави: захищеність, національні інтереси, [1, с.268]. Поняття інтересу для конкретизації сутності фінансової безпеки застосовує і О.І. Барановський [4]. Разом із А.І. Сухоруковим ці знані в Україні і світі науковці визначають термін «безпека» через поняття захисту, підлаштовуючи його об'єкт під вимоги конкретного дослідження. Н.В. Зачосова у процесі розгляду проблематики управління фінансовою безпекою на мікро та макрорівні оперує термінами «загроза», «ризик», «небезпека», «виклик». Її авторський підхід до дефініції фінансової безпеки витікає з наукових напрацювань О.М. Ляшенко, яка пов'язує ефективне забезпечення безпеки з високим рівнем задоволення інтересів зацікавлених осіб, тобто стейкхолдерів. Для визначення фінансової безпеки як макрорівневої характеристики стану національної економіки вжиття поняття «інтерес» є більш ніж доречним, оскільки усі стратегічні документи, що мають на меті сформувати інформаційно-аналітичне та науково-методологічне підґрунтя безпеко орієнтованого фінансового розвитку України, визначають необхідність задоволення фінансових інтересів – національних, підприємницьких, регіональних, приватних тощо.

Засновує свої теорії забезпечення безпеки – еконо-

мічної, фінансової, кадрової тощо, на здатності управляти ризиками О.М. Герасименко. І хоча її дослідження пов'язані з мікроекономічним рівнем господарських систем, її напрацювання стосовно організації ефективного ризико-орієнтованого управління безпекою можуть бути використані і на національному рівні, зважаючи на реалії Індустрії 4.0, ризики якої матимуть суттєвий вплив на стан національної економічної безпеки та її фінансової складової.

Варто відмітити, що рідко зустрічаються наукові публікації, які б демонстрували необхідність підтримання високого рівня фінансової безпеки з метою забезпечення реалізації у національному масштабі цілей сталого розвитку. Водночас усе частіше з'являються дослідження, присвячені окремим напрямкам забезпечення фінансової безпеки, наприклад, протидії ризикам, що виникають у банківському секторі, страховій сфері, середовищі інвестиційних відносин, державному пенсійному забезпеченні.

На початку становлення науки безпекознавства теоретичними імперативами дефініції фінансової безпеки держави були такі поняття, як захист, відсутність загроз, достатні ресурси, фінансова система, фінансові відносини. Згодом акцент змістився на поняття ризику, виклику (цей термін часто вживається у англомовних країнах під час обговорення проблем забезпечення безпеки), стану окремих підсистем фінансової безпеки (банківської, небанківської, страхової, інвестиційної, фіскальної, бюджетної, боргової, валютної, кредитної, монетарної тощо). Нині червона лінія розуміння категорії «фінансова безпека держави» проходить через поняття фінансових інтересів, стейкхолдерів, фінансової автономії, фінансового клімату, фінансової грамотності та фінансової інклюзії.

Дві принципово різні позиції щодо тлумачення поняття фінансової безпеки полягають у тому, що частина дослідників пропонує вважати її станом (відсутності загроз, небезпек, захищеності від них, ефективного використання фінансових ресурсів тощо), а інша – рівнем (задоволення фінансових інтересів, протидії ризикам, досягнення фінансової стійкості, незалежності, стабільності). Також використовується цільовий підхід, за якого фінансова безпека – це мета реалізації стратегій, фінансової політики, безпеко орієнтованих заходів у межах регулювання ринків фінансових послуг і їх учасників, або ж процесний підхід, відповідно якого фінансова безпека – це процес задоволення фінансових інтересів і використання фінансових ресурсів з мінімально можливими ризиками.

Досить поширеними є трактування, відповідно яких фінансова безпека розуміється як відсутність фінансових загроз ресурсам фінансової системи або фінансовим інтересам її учасників. Водночас, така ситуація в умовах зовнішньої відкритості економічної системи та з огляду на прагнення України увійти у європейський фінансовий простір, є радше міфічною, аніж реальною. Тому для використання у науковій та прикладній площинах є більш придатними дефініції, що вказують на мету забезпечення фінансової безпеки, на стан фінансової системи та рівень розвитку національного фінансового ринку, яких держава прагне досягти шляхом реалізації зважених фінансових рішень і ефективного управління фінансовими активами.

Звісно, розвиток наукової думки у царині безпекознавства виступив каталізатором для появи великої кількості змішаних підходів до пояснення поняття фінансової безпеки держави. Спроби поєднання традиційних термінів у дефініцію, що якнайкраще та найповніше передала б сутність досліджуваної категорії – це необхідний і черговий етап еволюції науки про безпеку (секюрітології). Водночас непрофесійне, безсистемне групування термінів, які описують характеристики фінансової безпеки або вживаються для конкретизації процесу її забезпечення, в єдине визначення, довге та не зрозуміле не лише практикам, але й представникам наукової спільноти, не несе у собі ні прикладної, ні теоретико-методологічної цінності. Таким чином, виникає потреба у формуванні сучасного, лаконічного і зрозумілого визначення поняття фінансової безпеки держави.

Пропонуємо фінансовою безпекою держави вважати стан наявності у фінансовій системі ресурсів, здатних задовольнити фінансові потреби і інтереси усіх категорій стейкхолдерів у спосіб, що якнайменше буде пов'язаний із ризиком їх втрати або неефективного використання всупереч фінансових очікувань держави та населення.

ВИСНОВКИ

Досліджені підходи до конкретизації поняття фінансової безпеки держави засвідчують, з одного боку, глибокий та своєчасний (з огляду на характерні для національної економіки України особливості та тенденції) інтерес до вивчення основ гарантування захисту фінансових інтересів і ресурсів держави засобами ефективною фінансовою політики, а з іншого – демонструють факт відсутності універсальної комплексної науково-методологічної бази для інформаційного забезпечення управлінських рішень уряду у напрямі забезпечення фінансової безпеки країни у найближчі роки та у стратегічній перспективі. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці концептуальних основ забезпечення фінансової безпеки на засадах слідування цілям сталого розвитку та з урахуванням ризиків Індустрії 4.0.

Список використаних джерел

1. Мелих О. Фінансова безпека держави: сутність, критерії оцінки та превентивні заходи зміцнення. *Економічний аналіз*. 2013. Випуск 12. Частина 2. С. 266-272.
2. Зачосова Н.В. Управлінські проблеми забезпечення фінансової підсистеми економічної безпеки національної економіки України. *Вісник Черкаського Університету. Серія «Економічні науки»*. 2017. № 4 (Частина 1). С. 10-20.
3. Зачосова Н.В. Напрями стабілізації стану фінансової складової економічної безпеки національної економіки України. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Економіка»: науковий журнал. 2018. № 8(36). С. 14-18.
4. Барановський О.І. Фінансова безпека. К.: Фенікс, 1999. 338 с.
5. Сухоруков А.І. Проблеми фінансової безпеки України. К.: НІПМБ, 2004. 117 с.
6. Ревак І.О. Механізм забезпечення фінансової безпеки України: Теоретичний аспект. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна*. 2009. № 2. С.1-10.
7. Кулінська А.В. Обставини, які впливають на зміцнення системи національної фінансової безпеки України.

Економічний простір. 2015. Вип. 104. С. 92-101.

8. Кулінська А.В. Проблеми функціонування складових фінансової безпеки в системі економічної безпеки держави. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2015. Вип. 11 (231). С. 90-98.

9. Шемаєва Л.Г., Толлок П.О. Підходи до оцінки взаємовпливу фінансової безпеки суб'єктів господарювання та фінансової безпеки держави. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. № 3. С.4-8.

10. Zachosova N., Herasymenko O., Shevchenko A. Risks and Possibilities of the Effect of Financial Inclusion on Managing the Financial Security at the Macrolevel. Investment Management and Financial Innovations. 2018. Vol. 15, Issue 4. pp. 304-319.

11. Zachosova N., Babina N., Zanora V. Research and methodological framework for managing the economic security of financial intermediaries in Ukraine. Banks and Bank Systems. 2018. Vol. 13. Issue 4. pp. 119-130.

References

1. Melykh O. Financial security of the state: essence, evaluation criteria and preventive measures of strengthening. Economic analysis. 2013. Issue 12. Part 2. pp. 266-272 (in Ukrainian).

2. Zachosova N.V. Management problems of securing the financial subsystem of economic security of the national economy of Ukraine. Bulletin of Cherkasy University. Series "Economic Sciences". 2017. № 4 (Part 1). pp. 10-20. (in Ukrainian).

3. Zachosova N.V. Areas of stabilization of the financial component of the economic security of the national economy of Ukraine. Scientific notes of Ostroh Academy National

University. Economics series: scientific journal. 2018. № 8 (36). pp. 14-18. (in Ukrainian)

4. Baranovskyi O.I. Financial security. Kyiv: Phoenix, 1999. 338 p. (in Ukrainian).

5. Sukhorukov A.I. Problems of financial security of Ukraine. Kyiv: NIPMB, 2004. 117 p. (in Ukrainian).

6. Revak I.O. Mechanism of financial security of Ukraine: Theoretical aspect. Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs. The series is economical. 2009. № 2. pp.1-10 (in Ukrainian).

7. Kulinska A.V. Circumstances affecting the strengthening of Ukraine's national financial security system. Economic space. 2015. Vol. 104. pp. 92-101. (in Ukrainian).

8. Kulinska A.V. Problems of functioning of financial security components in the state economic security system. Scientific Bulletin of the Odessa National Economic University. 2015. Vol. 11 (231). pp. 90-98 (in Ukrainian).

9. Shemaieva L.H., Tolok P.O. Approaches to assessing the mutual impact of the financial security of economic entities and the financial security of the state. Scientific Bulletin of the International Humanities University. 2017. №3. P.4-8 (in Ukrainian).

10. Zachosova N., Herasymenko O., Shevchenko A. Risks and Possibilities of the Effect of Financial Inclusion on Managing the Financial Security at the Macrolevel. Investment Management and Financial Innovations. 2018. Vol. 15, Issue 4. pp. 304-319.

11. Zachosova N., Babina N., Zanora V. Research and methodological framework for managing the economic security of financial intermediaries in Ukraine. Banks and Bank Systems. 2018. Vol. 13. Issue 4. pp. 119-130.

ПОБЕРЕЖНА

Заріна Миколаївна
Zarina_www@ukr.net

УДК 629.73:334:656.078.8 (045)

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АВІАКОМПАНІЙ НА
ОСНОВІ КОМПЛЕКСНОГО ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ АВІАПОСЛУГ**

к.е.н., доцент,
Національний авіаційний
університет

**PROVISION OF COMPETITIVENESS OF AIR COMPANIES ON THE BASIS OF
COMPLEX ASSESSMENT OF THE QUALITY OF AIR SERVICES**

POBEREZHNA Zarina Mykolaivna – PhD in Economics, Associate Professor, National Aviation University

У матеріалі статті охарактеризовано результати досліджень існуючих методичних підходів до оцінювання якості послуг споживачами як основи формування технологій забезпечення конкурентоспроможності. На базі власного трактування конкурентоспроможності авіапослуги доведено залежність конкурентоспроможності авіакомпанії від якості її авіапослуг. За допомогою критеріального підходу обґрунтовано модель комплексного оцінювання якості авіапослуги, що надається авіакомпанією, побудовано таблицю-матрицю та надано пояснення відносно її використання в практиці діяльності авіакомпаній із забезпечення конкурентоспроможності.

* * *

The article describes the results of studies of existing methodological approaches to assessing the quality of services provided by consumers as a basis for the formation of technologies for ensuring competitiveness. Methodical approaches to the evaluation of the quality of services to consumers as a basis for the formation of technologies for ensuring competitiveness are investigated. The dependence of the competitiveness of the airline on the quality of the aviation services provided by it is proved. Ensuring the competitiveness of an airline is a systematic, multi-step process within an airline, which is to determine the strategic direction and its implementation by combining resources and operating mode so as to improve the quality of air services subsequently. Ensuring the competitiveness of the airline in the aviation market by improving their quality is possible through the use of methods, tools, analysis, planning, organization, control and information technology, which facilitates informed decisions aimed at survival and consolidation of positions in the conditions of aggravated competition. The model of complex air quality assessment provided by the airline is substantiated. On the basis of our own interpretation of the competitiveness of the air service, the dependence of the competitiveness of the airline on the quality of its air services is proved. Using the criterion approach, the model of complex air quality assessment provided by the airline was substantiated, a matrix was created and explanations were given regarding its use in the practice of competitiveness of airlines.

Ключові слова: конкурентоспроможність, авіакомпанія, авіапослуги, якість, комплексне оцінювання, забезпечення, підходи, модель, матриця, показники

Keywords: competitiveness, air company, air services, quality, comprehensive assessment, security, approaches, model, matrix, indicators

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Забезпечення конкурентоспроможністю являє собою складний теоретичний та практичний процес, забезпечення реалізації якого вимагає застосування ефективних управлінських технологій нового типу. Вирішенню цієї проблеми присвячені праці вітчизняних та зарубіжних вчених, проте водночас спостерігається відсутність систематизованості наявних та пошуку нових технологій формування конкурентоспроможності підприємств.

Управлінські технології у контексті процесу забезпечення конкурентоспроможністю авіакомпаній – результат системного поєднання наукових надбань даної проблематики сьогодення, наявних управлінських проблем та інтересів посилення власних конкурентних позицій, цілей та функцій управління конкурентоспроможністю, головною метою яких є забезпечення високих конкурентних позицій авіакомпаній на вітчизняному та зарубіжних ринках авіаційних послуг.

Процес забезпечення конкурентоспроможності авіакомпаній реалізується за допомогою наступних підходів:

–забезпечення конкурентоспроможності на основі конкурентного брендингу. Загалом «брендинг» – це процес створення образу (бренду) авіакомпанії та

управління ним. Він може включати до себе створення, підсилення, репозиціонування, оновлення та зміни стадій розвитку бренду, його розширення та заглиблення. Загалом конкурентний брендинг можна уявити як перехрестя, на якому відбувається «зустріч» тих потреб і категорій корисності, що цінять споживачі, тих сильних сторін конкуруючих компаній, на основі яких вони сформували свої бренди;

– модель процесу забезпечення конкурентоспроможності. Цей підхід передбачає розроблення системної моделі, яка може відобразити логічний, інформаційний або економіко-математичний опис взаємозв'язку та взаємодії підсистем, їх компонентів, функцій, що відображають істотні властивості модельованого об'єкта управління або процесу управління в цілому;

– бенчмаркінг – це комплекс засобів, що дають змогу систематично знаходити, оцінювати позитивний досвід інших фірм у галузі управління власною конкурентоспроможністю та використовувати його в своїй діяльності. Отримані результати бенчмаркінгу можуть бути покладені в основу програми постійних покращень компанії на довготермінову перспективу;

– забезпечення конкурентоспроможності авіакомпаній на основі підвищення якості авіапослуг. Якість розглядається як складна категорія, що визначається ба-

гата параметрами, та потребує спеціальної техніки управління, що заснована на системному підході.

Відповідно до визначення Міжнародної організації з стандартизації (ISO), якість – це «...сукупність властивостей і характеристик продукту, які надають йому здатність задовольняти обумовлені чи передбачені потреби» [7].

Незважаючи на значну кількість визначень категорії «якість» [3-6], більшість авторів ототожнюють поняття «якість товару» та «якість послуги», що є недопустимим, насамперед, у силу різниці економічної сутності товару та послуги. Згідно з науково економічними визначенням, послуга – «...вид діяльності, робіт, в процесі виконання яких не створюється новий, раніше не існуючий матеріально-речовий продукт, але змінюється якість вже наявного, створеного продукту. Це блага, надані не у вигляді речей, а у формі діяльності» [11]. «Послуги нематеріальні, неподільні, непостійні та недовговічні. Вони потребують більшого контролю якості, довіри до постачальника та здатності пристосовуватися до потреб споживачів» [12].

Послуга є результатом взаємодії виконавця і його засобів праці із замовником. Послуга може здійснюватися з метою надання зручностей або надання допомоги кому-небудь (в сфері виробництва, будівництва, охорони здоров'я, освіти, фінансів, складування, досліджень тощо) [13].

Закон України «Про захист прав споживачів» тлумачить послугу як «діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб» [8].

Поняття «якість послуги» необхідно розглядати через призму особистості споживача, тобто для підприємств сфери послуг суттєве значення має те, як споживач сприймає якість на ринку послуг.

А. Паразьюраман, В. Зайтамл, Л. Берри визначають якість послуг як міру відповідності того, що споживачі очікують одержати у процесі та результаті обслуговування, тому, що вони одержують у дійсності [16, 17].

Досягти певних результатів у напрямі забезпечення конкурентоспроможності авіакомпанії на ринку авіаційних послуг за рахунок підвищення їх якості можливо через використання методів та інструментів аналізу, планування, організації, контролю та інформаційних технологій, що сприяє прийняттю обґрунтованих рішень, які були б спрямовані на виживання й закріплення позицій в умовах загострення конкурентної боротьби.

Аналіз останніх публікацій з проблеми

Питанням оцінювання якості транспортних послуг у контексті забезпечення конкурентоспроможності присвячено роботи С. Абрамова [1], Г. Астапової [2], О. Ложачевської [9], В. Павелко [10-13], Є. Сича [14], Т. Чміль [15] та інших. У науковій роботі С. Абрамова [1] запропоновано оцінювати якість послуг за показниками споживчих переваг. Результати наукових досліджень Г. Астапової [2], Є. Сича, В. Кислого [14] містять узагальнення теоретико-методичних під-

ходів до економічного оцінювання конкурентоспроможності підприємств авіаційного транспорту. Наукову працю О. Ложачевської [9] присвячено оцінці рівня конкурентоспроможності авіакомпаній в умовах глобалізації та євроінтеграції. Наукові праці В. Павелко [10-13] відображують формування ефективної системи управління конкурентоспроможністю авіатранспортного підприємства на основі концепції якості послуг. У роботі Т. Чміль [15] обґрунтовано використання інструментів державних фінансів для підвищення якості авіапослуг та подальшого забезпечення конкурентоспроможності авіатранспортних підприємств.

Невирішена частина загальної проблеми

За результатами досліджень не розкрито особливостей використання комплексного підходу до оцінювання якості авіапослуги як умови забезпечення конкурентоспроможності авіакомпаній.

МЕТА СТАТТІ – обґрунтування моделі комплексного оцінювання якості авіапослуги з позицій забезпечення конкурентоспроможності авіакомпанії, що функціонує на ринку транспортних послуг.

Завдання статті:

досліджено методичні підходи до оцінювання якості послуг споживачами як базу формування технологій забезпечення конкурентоспроможності;

доведено залежність конкурентоспроможності авіакомпанії від якості авіа послуг, які надаються нею;

обґрунтовано модель комплексного оцінювання якості авіапослуги, що надається авіакомпанією.

РЕЗУЛЬТАТИ

Існує три методичних підходи до оцінювання споживачами якості послуг:

– якість послуг не відповідає очікуванням споживачів (споживачі розчаровані процесом і (або) результатом обслуговування);

– якість послуг відповідає очікуванням споживачів (споживачі задоволені процесом і (або) результатом обслуговування);

– якість послуг перевершує очікування споживачів (споживачі піднесені процесом і (або) результатом обслуговування).

У зв'язку із цим В. Павелко виділено в понятті «якість послуги» дві сторони: якість результату і якість сервісу (рис. 1) [1].

Визначаючи сутність якості послуг, необхідно виділити й ті загальні властивості, які характеризують будь-яку економічну категорію в сфері послуг, і показати специфічні особливості, що відрізняють дану категорію від інших (табл. 1) [1].

Досить складно визначити, що відіграватиме важливішу роль: рівень якості самої послуги або рівень якості її надання. Отже, у понятті «якість послуги» значення має не тільки придатність «продукту», але і спосіб його надання споживачеві – сервіс.

Тому, для точнішого розуміння досліджуваної категорії, соціальна економіка розглядає детально її складові.

У цілому думки експертів, що стосуються складу якості, можна розділити на два рівні:

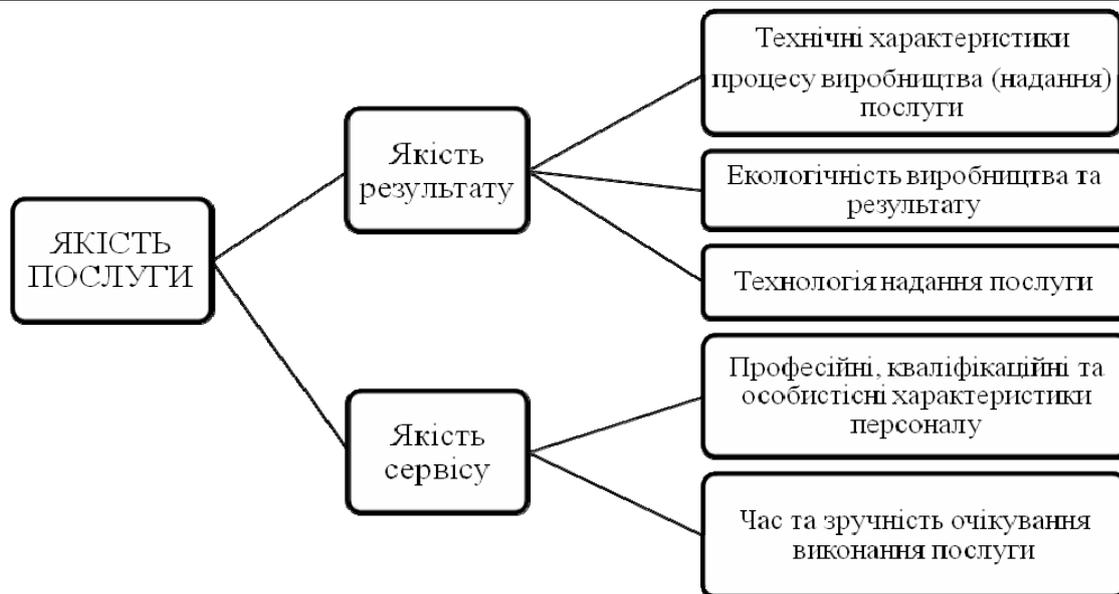

Рис. 1. Складові поняття «якість послуги» [11]

Таблиця 1

Характеристика елементів поняття «якості послуги» [1]

Назва елемента	Показники якості
Якість результату	
Технічні характеристики процесу виробництва (надання) послуги	- відповідність виробленої продукції стандартам; - оснащеність сучасним устаткуванням; - наявність інформаційних матеріалів про спосіб надання послуги, перелік надаваних послуг;
Технологія виробництва послуги	- використання сучасних комп'ютерних і комунікаційних технологій; - автоматизація процесу виробництва послуги;
Екологічність виробництва й результату	- використання в процесі виробництва послуги екологічних матеріалів, що не впливають негативно на життя й здоров'я людини.
Якість сервісу	
Професійні, кваліфікаційні та особистісні характеристики персоналу	- наявність відповідної вищої освіти; - кількість скарг на одного працівника; - здатність надати необхідну інформацію клієнтові; - комунікабельність, доброзичливість персоналу; - наявність уніформи для персоналу;
Час і зручність очікування виконання послуги	- виконання послуги в стандартний термін; - зручний режим роботи фірми; - наявність комфортних умов очікування виконання замовлення.

– перший рівень якості – виробництво такої продукції або надання таких послуг, чиї вимірювані характеристики задовольняють конкретним технічним вимогам, які мають чисельне значення;

– другий рівень якості продукції або послуг не залежить від будь-яких вимірювальних характеристик і визначається тим, наскільки задоволені очікування споживача відносно застосування чи використання цієї продукції або послуги [13].

Особисті очікування та сприйняття фактично отриманого обслуговування – основні фактори, з яких виходить споживач під час сприйняття і оцінки якості послуги. Так само персонал організації, надаючи послугу, орієнтується на вимоги керівництва та свої очікування з приводу винагороди за виконану роботу. Відповідно власники і керівництво організації, керуючись нормативними документами, що визначають обов'язкові вимоги, регламентують за допомогою внутрішніх стандартів вимоги в роботі персоналу на основі власного уявлення очікувань споживача (рис. 2).

Як відомо, позитивну думку щодо якості послуги створює саме задоволений клієнт. На думку фахівців, про позитивні емоції задоволений споживач сповіщає п'ятьом потенційним клієнтам, у той же час, у разі невдоволення, він повідомляє про негативні враження від використання послуги, як мінімум десятьма особами. Баланс позитивних і негативних емоцій, потребує «щоб не менше двох клієнтів були задоволені рівнем обслуговування на кожного, хто залишився незадоволений» [10].

Модель сприйняття споживачем якості послуги описує якість як систему трьох складових: основної (базової) якості; очікуваної якості; неочікуваної якості.

Основна (базова) якість – це обов'язкові властивості послуги. Відповідність послуги вимозі базової якості є фактором забезпечення конкурентоспроможності надавача цієї послуги.

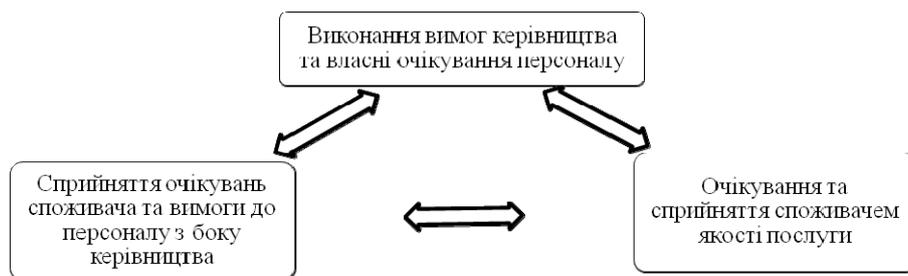

Рис. 2. Процес очікування та сприйняття споживачем якості послуги [11]

Показники очікуваної якості послуги формуються у процесі проектування послуги та гарантуються надавачем під час її пропозиції та споживання. Послуга зазначеної якості також створює умову забезпечення конкурентоспроможності. Неочікувана якість характеризує утворення додаткових властивостей послуги, які настільки прийнятні для споживачів, що не тільки сприяють забезпеченню конкурентоспроможності надавача, а й її підвищенню.

Забезпечення конкурентоспроможності авіакомпанії являє собою систематичний, багатокроковий процес усередині авіапідприємства, що полягає у визначенні стратегічного напрямку та його здійснення за рахунок сполучення ресурсів і режиму роботи таким чином, щоб згодом підвищити якість авіапослуг.

В. Павелко [11] пропонує проводити оцінювання якості авіаційних послуг за критеріями:

- безпека польотів;
- якість обслуговування;
- продуктивність;
- рентабельність;
- загальна ефективність надання авіапослуг.

Результати економічного аналізу структури доходів авіатранспортних підприємств, проведеного В. Павелко, свідчать, що значну частку у доходах авіатранспортних підприємств займають доходи від здійснення літако-вильотів та доходи від обслуговування пасажирів. Зокрема у структурі доходів їх частка досягає практично 50 %. Водночас зростання питомої ваги доходу від обслуговування пасажирів не перевищує 10 % [11], що не відповідає загальносвітовим тенденціям, а отже, свідчить про неефективне використання потенціалу авіапідприємств та наявність фактору зниження їх конкурентоспроможності.

З точки зору оцінки конкурентоспроможності усі послуги можна розподілити на три групи:

- послуги, які вимірюються одиницями випуску або у вартісному вираженні. Визначені обсяги таких послуг дозволяють розрахувати частку їх надавача на відповідному ринку;
- послуги, кінцевий результат яких важко оцінити;
- послуги, для яких конкурентоспроможність в загальноприйнятому економічному сенсі визначатися не повинна.

Конкурентоспроможність послуг – категорія, яка характеризує віддачу, результативність діяльності суб'єкта господарювання у напрямі забезпечення задоволення споживачів і створення конкурентних переваг. На відміну від ефективності вона не свідчить про приріст обсягів надання послуг, а характеризує якою ціною, якими витратами ресурсів досягається цей приріст, тобто свідчить про якість послуг, що нада-

ються.

Методичне забезпечення оцінювання якості окремої авіапослуги, що надається авіакомпанією, містить наступну модель визначення показника якості авіапослуги:

$$Q_{avi} = K_{av1}G_{av1} + K_{av2}G_{av2} + K_{avn}G_{avn}, (1)$$

де Q_{avi} – показник якості авіапослуги, що надається авіакомпанією i ;

K_{av} – критерії якості авіапослуги, що надається споживачам груп $1, 2, \dots, n$;

G_{av} – фіксована кількість групи споживачів ($1, 2, \dots, n$).

Пропонуються до використання наступні критерії якості авіапослуги:

- $Ka1$ – безпека споживання;
- $Ka2$ – зручність споживання;
- $Ka3$ – відповідність відведеним термінам споживання;
- $Ka4$ – додержання режиму споживання;
- $Ka5$ – різноманітність асортименту авіапослуг;
- $Ka6$ – оперативна змінність авіапослуги залежно від споживчих переваг;
- $Ka7$ – наявність зручних додаткових засобів щодо споживання авіа послуги.

Оцінювання якості послуги є більш об'єктивним за наявності однакової кількості споживачів за групами n ($1, 2, \dots, 7$):

$Ga1$ – кількість пасажирів, що прямують у справах;

$Ga2$ – кількість пасажирів, що прямують на відпочинок або подорожують;

$Ga3$ – кількість пасажирів, що мають особливий стан здоров'я (хворі, прямують на лікування, інваліди тощо);

$Ga4$ – кількість пасажирів, яким потрібні спеціальні авіапослуги (спортсмени, військові, спецпризначенці, релігійні діячі тощо);

$Ga5$ – кількість пасажирів, що виконують протягом польоту професійні обов'язки (охоронці, доглядальниці, лікарі та інший медичний персонал, супроводжуючі особи тощо);

$Ga6$ – кількість пасажирів, що є малолітніми та неповнолітніми;

$Ga7$ – кількість пасажирів VIP-класу (замовлення індивідуальних авіапослуг тощо).

Значення Q_{ai} розраховуються у балах, які визначаються за кожним критерієм якості й у разі відсутності відповідності дорівнюють 0 балів, у разі наявності – 1 бал. Значення Ga визначаються аналогічно, тому у разі відсутності споживачів групи порівняння здійснюються за одиничними показниками якості.

Комплексне оцінювання Q_{ai} в умовах наявності усіх груп споживачів пропонується здійснювати за допомогою таблиці-матриці (табл. 2.)

Матриця комплексного оцінювання якості авіапослуги

$Gavn$ $Kavn$	$Gav1$	$Gav2$	$Gav3$	$Gav4$	$Gav5$	$Gav6$	$Gav7$	$\Sigma Qavi(Kav)$
$Kav1$	$Qav11$	$Qav12$	$Qav13$	$Qav14$	$Qav15$	$Qav16$	$Qav17$	$\Sigma Qav(Kav1)$
$Kav2$	$Qav21$	$Qav22$	$Qav23$	$Qav24$	$Qav25$	$Qav26$	$Qav27$	$\Sigma Qav(Kav2)$
$Kav3$	$Qav31$	$Qav32$	$Qav33$	$Qav34$	$Qav35$	$Qav36$	$Qav37$	$\Sigma Qav(Kav3)$
$Kav4$	$Qav41$	$Qav42$	$Qav43$	$Qav44$	$Qav45$	$Qav46$	$Qav47$	$\Sigma Qav(Kav4)$
$Kav5$	$Qav51$	$Qav52$	$Qav53$	$Qav54$	$Qav55$	$Qav56$	$Qav57$	$\Sigma Qav(Kav5)$
$Kav6$	$Qav61$	$Qav62$	$Qav63$	$Qav64$	$Qav65$	$Qav66$	$Qav67$	$\Sigma Qav(Kav6)$
$Kav7$	$Qav71$	$Qav72$	$Qav73$	$Qav74$	$Qav75$	$Qav76$	$Qav77$	$\Sigma Qav(Kav7)$
$\Sigma Qav(Gav)$	$\Sigma Qav(Gav1)$	$\Sigma Qav(Gav2)$	$\Sigma Qav(Gav3)$	$\Sigma Qav(Gav4)$	$\Sigma Qav(Gav5)$	$\Sigma Qav(Gav6)$	$\Sigma Qav(Gav7)$	$\Sigma Qavi(Kav, Gav)$

Найбільша кількість балів за одиничним показником ($\Sigma Qav(Gav)$) складає 7 балів, за комплексним показником $\Sigma Qavi(Kav, Gav)$ – 49 балів.

За результатами оцінювання визначається авіакомпанія, конкурентоспроможність якої є більшою за інших, а показники якості послуги даної компанії виступають своєрідними вимірниками цієї конкурентоспроможності.

ВИСНОВКИ

Таким чином, споживче оцінювання якості авіапослуг здійснюється за допомогою трьох методичних підходів за критеріями незадоволення, очікуваного задоволення та перевершеного задоволення. У результаті визначено основну (базову) якість, очікувану та неочікувану якість авіапослуги, які виступають факторами забезпечення та підвищення конкурентоспроможності авіакомпанії.

Конкурентоспроможність авіапослуг як характеристика діяльності авіакомпанії у напрямі забезпечення задоволення споживачів і створення конкурентних переваг, залежить від якості послуг, що надаються.

Методичне забезпечення оцінювання якості окремої авіапослуги, що надається авіакомпанією містить модель визначення показника якості авіапослуги та матрицю комплексного оцінювання за визначеними критеріями із врахуванням різних груп споживачів. За результатами оцінювання визначається найбільш конкурентоспроможна авіакомпанія за рівнем якості авіапослуг. Практична цінність даної методичної розробки для інших авіакомпаній полягає у наявності «зразкових» значень показників якості авіапослуги, що виступають орієнтирами прийняття рішень стосовно оптимізації зусиль із забезпечення конкурентоспроможності на ринку авіапослуг.

Список використаних джерел

1. Абрамов С.С. Оценка качества услуг с учетом позиции потребителя. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/otsenka-kachestva-uslug-s-uchetom-pozitsii-potrebitelya>.
2. Астапова Г.В. Підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства на основі удосконалення процесу ціноутворення. Проблеми системного підходу в економіці: Збірник наукових праць: Випуск 46. Київ: НАУ, 2013. С. 3-14.
3. Гличев А.В., Азгальдов Г.Г., Панов В.П. Что такое качество? М.: Экономика, 1968. 135 с.
4. Демків Ю.М. Проблематика сучасної інтерпретації категорії «якість». БІЗНЕС-ІНФОРМ. 2011. № 10. С. 163-166.
5. Джуран Дж. Качество в истории цивилизации. Эволюция, тенденции и перспективы управления качеством.

М.: Стандарты и качество, 2004. 624 с.

6. Дружок В., Федак О. Система управління якістю – інвестиція в майбутнє. Стандартизація. Сертифікація. Якість. 2009. № 1. С. 51-54.

7. ДСТУ 3230-95. Управління якістю та забезпечення якості. Терміни та визначення / Ю. Койфман (кер. Розробки). Чинний від 1996-07-01. Офіц. вид. К.: Держстандарт України, 1996. 27 с.

8. Закон України «Про захист прав споживачів». Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991. № 30. 379 с.

9. Ложачевська О.М. Забезпечення конкурентоспроможності українських підприємств в умовах глобалізації та євроінтеграції. Проблеми підвищення ефективності інфраструктури: Зб. наук. пр. К.: НАУ, 2008. Вип. 20. С. 3-10.

10. Павелко В.Ю. Підвищення ефективності управління аеропортового комплексу на основі концепції якості. The International Scientific and Practical Congress of Economists and Lawyers «Science engineering and economic paradigm of modern society». Basel, Switzerland, June, 25. Switzerland, 2014. Vol. 1. pp. 105-106.

11. Павелко В.Ю. Забезпечення підвищення ефективності управління аеропортовим комплексом на основі концепції якості: монографія. Запоріжжя: ЗНТУ, 2014. 320 с.

12. Павелко В.Ю. Сутність і поняття якості послуг в контексті підвищення ефективності управління підприємством. Кримський економічний вісник. Науковий журнал. 2013. № 2 (03). С. 81-83.

13. Павелко В.Ю. Оценка качества авиaperезовок. Стратегія якості у промисловості і освіті (31 травня – 7 червня 2013 р., м. Варна, Болгарія): матер. IX Міжнарод. конф. У 3-х т. Т.ІІІ; упорядн. Т.С. Хохлова та ін. Дніпропетровськ-Варна, 2013. С.626-628.

14. Сич С.М., Кислий В.М. Закони економіки транспорту: монографія. Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2009. 160 с.

15. Чміль Т.С. Використання державних запозичень для покращення конкурентоспроможності авіатранспортної системи України: матеріали I галузевої науково-практичної Інтернет-конференції «Фінанси підприємств авіаційної промисловості і транспорту», 22 квітня 2016 р. Київ: КІТЗ НАУ, 2016. С. 45.

16. Parasuraman A., Zeithaml, V.A., Berry L.L. SERVQUAL: a Multiple-Item Scale for Measuring Consumer Perceptions of Service Quality. Journal of Retailing, 1988.

17. Zeithaml V.A., Berry L.L., Parasuraman A. Communication and Control Processes in the Delivery of Service Quality. Journal of Marketing, 1988. Vol. 52.

References

1. Abramov S.S. Assessment of quality of services taking into account the position of the consumer. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/otsenka-kachestva-uslug-s-uchetom-pozitsii-potrebitelya> (in Russian).
2. Astapova H.V. Increasing the level of competitiveness of the enterprise on the basis of improvement of the pricing

process. *Problems of systematic approach in economics: Collection of scientific works: Issue 46.* Kyiv: NAU, 2013. pp. 3-14. (in Ukrainian).

3. Glichev A.V., Azgaldov G.G., Panov V.P. *What is quality?* Moscow: Economics, 1968. 135 p. (in Russian).

4. Demkiv Yu.M. *Problems of modern interpretation of the category "quality".* BUSINESS INFORM. 2011. № 10. pp. 163-166. (in Ukrainian).

5. Dzhuran Dzh. *Quality in the History of Civilization. Evolution, trends and prospects of quality management.* Moscow: Standards and quality, 2004. 624 p. (in Russian).

6. Druzziuk V., Fedak O. *Quality management system - investment in the future. Standardization. Certification. Quality.* 2009. № 1. pp. 51-54. (in Ukrainian).

7. DSTU 3230-95. *Quality management and quality assurance. Terms and definitions / Yu. Koifman (development manager). Valid from 1996-07-01. Offic. publ.* Kyiv: State Standard of Ukraine, 1996. 27 p. (in Ukrainian).

8. *The Law of Ukraine "On Consumer Protection". Information of the Supreme Soviet of the USSR (VVR), 1991. № 30.* 379 p. (in Ukrainian).

9. Lozhachevska O.M. *Ensuring the competitiveness of Ukrainian enterprises in the context of globalization and European integration. The problems of the infrastructure Efficiency increasing: Issues of scien. works.* Kyiv: NAU, 2008. Issue 20. pp. 3-10. (in Ukrainian).

10. Pavelko V.Yu. *Improving the efficiency of airport complex management based on the concept of quality. The International Scientific and Practical Congress of Economists and Lawyers «Science engeneering and economic paradigm of*

modern society». Bazel, Switzerland, june, 25. Switzerland, 2014. Vol. 1. pp. 105-106. (in Ukrainian).

11. Pavelko V.Yu. *Providing the efficiency increasing of airport complex management based on the concept of quality: monograph.* Zaporizhzhya: ZNTU, 2014. 320 p. (in Ukrainian).

12. Pavelko V.Yu. *The essence and concept of service quality in the context of improving the efficiency of enterprise management.* Crimean Economic Bulletin. Scientific journal. 2013. № 2 (03). pp. 81-83. (in Ukrainian).

13. Pavelko V.Yu. *Assessment of air transportation quality. Quality Strategy in Industry and Education (May 31 - June 7, 2013, Varna, Bulgaria): Materials of IX International Conf. In 3 vol. Vol. III; order by T.S. Khokhlova et.al.* Dnipropetrovsk-Varna, 2013. pp. 626-628. (in Russian).

14. Sych Ye.M., Kyslyi V.M. *Laws of transport economics: monograph.* Nizhyn: Aspect-Polygraph Publishing House, 2009. 160 p. (in Ukrainian).

15. Chmil TS *The Use of Government Borrowing to Improve the Competitiveness of Ukraine's Air Transport System: Materials of the 1st Scientific and Practical Internet Conference "Finances of the Aviation Industry and Transport Enterprises", April 22, 2016.* Kyiv: KITZ NAU, 2016. P. 45. (in Ukrainian).

16. Parasuraman A., Zeithaml, V.A., Berry L. L. *SERVQUAL: a Multiple-Item Scale for Measuring Consumer Perceptions of Service Quality.* Journal of Retailing. 1988.

17. Zeithaml V.A., Berry L.L., Parasuraman A. *Communication and Control Processes in the Delivery of Service Quality.* Journal of Marketing. 1988. Vol. 52.

ПОШИВАЛОВА

Олена Володимирівна

elenaposhivalova1956@gmail.com

УДК [620.92:338.45] (447)

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРНИХ ЗРУШЕНЬ У РОЗПОДІЛІ ГРОШОВИХ ПЕРЕКАЗІВ УКРАЇНСЬКИХ ЗАРОБІТЧАН

STATISTICAL ANALYSIS OF STRUCTURAL CHANGES IN THE DISTRIBUTION OF CASH TRANSFERS OF UKRAINIAN WORKERS

к.фіз.-мат.н., доцент, Дніпровський
національний університет імені
Олеся Гончара

POSHYVALOVA Olena Volodymyrivna – PhD in Physics and Mathematics, Associate Professor, Dnipro National University after Oles Honchar

У роботі розглянуто статистичний аналіз структурних зрушень грошових переказів українських заробітчан з-за кордону. Оцінка ступеня стійкості або рухливості наявної структури проводиться за допомогою індивідуальних і узагальнюючих показників структурних зрушень. Для дослідження зв'язків між розглянутими в роботі факторами використовується кореляційний аналіз. Побудована модель дозволяє проаналізувати зв'язки, характер та динаміку структурних зрушень грошових потоків між Україною та її основними донорами.

* * *

В работе представлен статистический анализ структурных сдвигов денежных переводов украинских работников из-за рубежа. Оценка степени устойчивости или подвижности имеющейся структуры производится с помощью индивидуальных и обобщающих показателей структурных сдвигов. Для исследования связей между рассматриваемыми в работе факторами используется корреляционный анализ. Построенная модель позволяет проанализировать связи, характер и динамику структурных сдвигов денежных потоков между Украиной и ее основными донорами.

* * *

In the article, a statistical analysis of the structural change in the remittances of Ukrainian overseas workers is performed. The sources of obtaining information on the statistical analysis of structural changes in money transfers are considered. The disadvantages and advantages of international labor migration are analyzed and the prospects and tendencies of this socio-economic phenomenon are outlined. It is proved that knowledge in the field of patterns of migration processes and their management, as well as interaction of population movement with different sides of civil development influence the development of economic, demographic and migration policy strategies of the country. The assessment of the degree of the existing structure stability or mobility is conducted using individual and generalized indicators of structural changes. Correlation analysis is used to investigate the connection between the factors considered in the paper. In order to better analyze the contacts, the nature of the cash flows between Ukraine and its main funders, a correlation analysis is used in the work, which was used to determine the tightness of the contacts between the following factors: an effective indicator is the money transfer between the country and Ukraine and variable factors: GDP per capita; geographical distance between Ukraine and the country; population of the country. When conducting a proper analysis of the applications, there are also Dummy variables: the presence of a common border with Ukraine (1- existing 0 - none); linguistic remoteness (1- similarity of the language, 0-significant remoteness in the language) the presence of tension in relations between countries (1- existing 0 - none). The constructed model allows us to analyze the contacts, the nature and dynamics of the structural changes in cash flows between Ukraine and its main funders. The findings of the research results allow us to determine the vectors of the state tax policy in order to ensure national security.

Ключові слова: міжнародна міграція, грошові перекази, питома вага структури, лінійний коефіцієнт структурних зрушень, квадратичний коефіцієнт структурних зрушень, інтегральний показник структурних зрушень, індекс відмінностей

Ключевые слова: международная миграция, денежные переводы, удельный вес структуры, линейный коэффициент структурных сдвигов, квадратичный коэффициент структурных сдвигов, интегральный показатель структурных сдвигов, индекс различий

Keywords: international migration, remittances, structure share, linear coefficient of structural shifts, quadratic coefficient of structural shifts, integral index of structural shifts, index of differences

ВСТУП

Проблема міграції населення на теперішній час стає однією з найактуальніших у світі – від її вирішення багато в чому залежать можливості розвитку економіки даних територій і умови життя майбутніх поколінь. Рациональне розміщення населення сприяє ефективному функціонуванню економіки, згладжує регіональні протиріччя, зменшує внутрішню соціально-економічну напруженість. Для будь-якої цивілізова-

ної держави важливо, щоб не відбувалася надмірна концентрація населення і економіки в одних регіонах і запустіння в інших. Знання в області закономірностей міграційних процесів і управління ними, а також взаємодія міграції населення з різними сторонами громадського розвитку впливають на вироблення стратегій економічної, демографічної і міграційної політики країни [1].

Міжнародна міграція найбільш відчутно впливає

на економічний стан країн, які приймають і відправляють мігрантів. Як показує практика, наслідки переміщень робітників-мігрантів прямо залежать від їх причин. Головні причини міграції робочої сили відносять до економічних чинників. Головна з них – нерівномірність економічного розвитку різних країн.

У країнах з прискореним соціально-економічним розвитком завжди виявляється нестача робочої сили, причому найбільш перспективних професій. У країнах з уповільненим соціально-економічним розвитком, навпаки, утворюється відносний надлишок трудових ресурсів.

Позитивний ефект трудової міграції зв'язують із залученням мігрантів до передових технологій, до більш високих стандартів трудової етики, дисципліни, організації виробництва. Але водночас необхідно мати на увазі, що багато мігрантів, яким вдалося підвищити свій професійно-кваліфікаційний рівень, не мають можливості застосувати отримані навички і знання у своїй країні.

Процес від'їзду висококваліфікованих кадрів відбувається як у вигляді взаємовигідного обміну фахівцями, так і у вигляді «витоку умів» з менш сприятливих в економічних і політичних відносинах країн у багатіші, стабільні, демократичні.

Країни-експортери робочої сили отримують економічні вигоди в основному у двох формах: вирішення проблеми зайнятості в результаті працевлаштування за кордоном і отримання доходів у вигляді переказів мігрантів з-за кордону. Для низки країн величина трудових переказів як прибуткової статті платіжного балансу вище, ніж аналогічні суми, отримані від експорту товарів або послуг [2].

За кордоном проводяться дослідження грошових переказів і їх значення у житті емігрантських домогосподарств. Так, у глобальних звітах й інших матеріалах міжнародних організацій таких, як МОМ, МОТ, Всесвітнього банку тощо, останніх років є розділи, в яких підкреслюється роль переказів мігрантів в національних економіках [3].

Міжнародна трудова міграція досить нове явище, має нерегульований характер, враховується слабо. Навіть точна чисельність незаконно зайнятих не відома, вона визначається на основі соціологічних методів або покрокової оцінки.

НБУ веде офіційну статистику обліку приватних грошових переказів в Україну, велику частину з яких складають перекази трудових мігрантів. Неможна вважати наведені НБУ цифри чистими переказами трудових мігрантів – окрім них, туди входять платежі громадян України, що працюють видалено на іноземного працедавця, тому у п'ятірці країн, звідки прийшли грошові перекази фігурує Кіпр, де україно-мало українських трудових мігрантів, але зареєстрована безліч офшорних бізнесів, в ТОП-12 країн, з яких надходять грошові кошти також попадає Сінгапур [4].

Перекази можуть здійснюватися як офіційними каналами – через банки, міжнародні системи грошових переказів, поштові відділення, так і шляхом передачі готівки та інших матеріальних цінностей від одного домогосподарства іншому.

МЕТОЮ РОБОТИ є статистичний аналіз струк-

турних зрушень грошових переказів українських заробітчанин. Оцінка ступеня стійкості або рухливості наявної структури проводиться за допомогою індивідуальних і узагальнюючих показників структурних зрушень. У роботі проводиться кореляційний аналіз досліджуваних факторів.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet. Під час проведення дослідження використано методи структурно-динамічного аналізу і структурних відмінностей, кореляційного аналізу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Під час побудови моделі бралася до уваги офіційна інформація Національного банку України за грошовими переказами, які здійснювались з основних країн світу у 2013-2018 рр. (табл. 1) [5,6].

Як показують дані табл. 1 за період з 2013 р. по 2018 р. спостерігається: значне зростання обсягу грошових переказів з таких країн, як Польща, Чехія, Туреччина, Ізраїль, Сінгапур та ОАЕ; помірне зростання переказів з Об'єднаного Королівства, Німеччини, Іспанії, Нідерландів, Норвегії, США, Швейцарії; незначне падіння динаміки грошових переказів з РФ.

Для подальшого аналізу розглянемо структуру системи грошових переказів в Україну у 2013-2018 рр., яка наведена у табл. 2 [7].

Як показують відносні дані табл. 2 найбільшу питому вагу структури грошових переказів займають РФ та Польща. У середньому за розглянутий період питома вага структурної групи РФ дорівнювала 24,26 %, спостерігалася зниження даного показника з 44,99 % у 2013 р. до 14,32 % у 2018р. Відповідний показник для Польщі в середньому дорівнював 26,66 %, спостерігалася тенденція до зростання з 0,67 % у 2013 р. до 36,84 % у 2018р.

Важливим етапом аналізу є характеристика зміни структури сукупності у часі. Найбільш розповсюдженими показниками зміни структури є:

– лінійний коефіцієнт структурних зрушень:

$$S_d = \frac{\sum |d_1 - d_0|}{K}, \quad (1)$$

де d_1 , d_0 – питома вага (%) визначених елементів сукупності у поточному (d_1) і базисному періодах, K – кількість груп у сукупності;

– квадратичний коефіцієнт структурних зрушень:

$$S_\sigma = \sqrt{\frac{\sum (d_1 - d_0)^2}{K}}. \quad (2)$$

Ці коефіцієнти показують, на скільки процентних пунктів відхиляються порівнювані питома вага. Показники не мають верхньої межі, при відсутності змін у структурі дорівнюють нулю, чим більш змін в структурі тим більше їх значення.

Зведені відносні показники структури характеризуються інтегральним показником структурних зрушень К. Гатєва (K_2):

Таблиця 1

Грошові перекази в Україну по основних країнах (млн. дол. США)

Країни	2013	2016	2017	2018	середній темп зростання	середній абсолютний приріст
Об'єднане Королівство	245	259	310	364	1.19	52.5
Німеччина	418	291	318	364	1.12	36.5
Греція	335	179	179	188	1.02	4.5
Ізраїль	102	171	280	336	1.40	82.5
Іспанія	104	66	76	92	1.18	13
Італія	305	412	448	500	1.10	44
Канада	116	73	79	88	1.10	7.5
Кіпр	325	249	285	320	1.13	35.5
Нідерланди	101	71	98	116	1.28	22.5
Норвегія	68	42	52	56	1.15	7
ОАЕ	131	93	118	176	1.38	41.5
Португалія	54	48	52	60	1.12	6
Польща	40	1991	3116	3 560	1.34	784.5
РФ	2704	1396	1315	1 384	0.99	-6
Сінгапур	103	73	104	140	1.38	33.5
США	643	576	679	852	1.22	138
Туреччина	60	57	86	140	1.57	41.5
Чехія	36	377	434	840	1.49	231.5
Швейцарія	120	63	76	88	1.18	12.5

Таблиця 2

Структура системи грошових переказів в Україну

Країни	2013р., частка (%)	2016 р., частка (%)	2017 р., частка (%)	2018 р., частка (%)	В середньому
Об'єднане Королівство	4.08	3.99	3.82	3.77	3.92
Німеччина	6.96	4.49	3.92	3.77	4.78
Греція	5.57	2.76	2.21	1.95	3.12
Ізраїль	1.7	2.64	3.45	3.48	2.82
Іспанія	1.73	1.02	0.94	0.95	1.16
Італія	5.07	6.35	5.53	5.17	5.53
Канада	1.93	1.13	0.97	0.91	1.24
Кіпр	5.41	3.84	3.52	3.31	4.02
Нідерланди	1.68	1.09	1.21	1.2	1.30
Норвегія	1.13	0.65	0.64	0.58	0.75
ОАЕ	2.18	1.43	1.46	1.82	1.72
Португалія	0.9	0.74	0.64	0.62	0.73
Польща	0.67	30.69	38.45	36.84	26.66
РФ	44.99	21.52	16.22	14.32	24.26
Сінгапур	1.71	1.13	1.28	1.45	1.39
США	10.7	8.88	8.38	8.82	9.19
Туреччина	1	0.88	1.06	1.45	1.10
Чехія	0.6	5.81	5.35	8.69	5.11
Швейцарія	2	0.97	0.94	0.91	1.20

$$K_2 = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^K (d_1 - d_0)}{\sum_{i=1}^K d_1^2 + \sum_{i=1}^K d_0^2}}; \quad (3)$$

Та індексом відмінностей:

$$Y_{разл} = \frac{1}{2} \sum |d_1 - d_0| \quad (4)$$

Ці показники змінюються в межах від 0 до 1. Чим ближче їх значення до 1, тим значніші зміни в структурі сукупності за відповідний період часу.

У роботі проаналізовано інтенсивність змін грошових переказів в Україну в структурі з 2013 р. по 2018 р. та визначені значення відповідних показників: $S_d = 4.92$; $S_\sigma = 11.13$; $K_2 = 0.75$; $Y_{разл} = 0.47$.

Отримані розрахунки свідчать про значні зміни структури грошових переказів в Україну за розглянутий період часу.

Для того щоб краще проаналізувати зв'язки, характер грошових потоків між Україною та її основними донорами в роботі використовується кореляційний аналіз, який застосовувався для визначення тісноти зв'язків між наступними факторами: Y_i – грошовий переказ між i -ою країною та Україною; X_{1i} – ВВП на душу населення i -ої країни; X_{2i} – географічна відстань між Україною та i -ою країною; X_{3i} – чисельність населення i -ої країни.

При проведенні відповідного аналізу застосовано також Думму-змінні: X_{4i} – наявність спільного кордону з Україною (1 – наявний, 0 – відсутній). X_{5i} – мовна віддаленість (1 – схожість мови, 0 – суттєва віддаленість в мові). X_{6i} – наявність напруженості у взаємовідносинах між країнами (1 – наявна, 0 – відсутня).

Результати проведеного кореляційного аналізу показують, що фактор обсягу грошових переказів в Україну має значні зв'язки з наступними факторами: наявність спільного кордону з Україною (коефіцієнт кореляції +0,705 на рівні значущості 0,01); мовна віддаленість (коефіцієнт кореляції +0,670 на рівні значущості 0,01); ВВП на душу населення (коефіцієнт кореляції +0,541 на рівні значущості 0,01).

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження зводяться до наступного. Аналіз структурних зрушень грошових

переказів українських заробітчан показує, що спостерігається незначне падіння динаміки грошових переказів з РФ а також значне зростання обсягу грошових переказів з Польщі, Чехії, Туреччини, Ізраїлю, Сінгапуру, ОАЕ. Оцінка ступеня стійкості або рухливості наявної структури свідчать про значні зміни структури грошових переказів в Україну за розглянутий період часу. Проведений кореляційний аналіз дозволив виявити фактори найбільшого впливу на обсяги грошових переказів в Україну, а саме наявність спільного кордону з Україною, мовна віддаленість, ВВП на душу населення.

Список використаних джерел

1. Рымаренко Ю. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри. Київ: «Довіра», 1998. 912 с.
2. Кузьма І. Чинники зовнішньої трудової міграції населення України. Наукові праці КНТУ. Економічні науки. 2009. № 15. С. 365-369.
3. Forbes. Україна. URL: <http://forbes.net.ua/ua/nation/1410211-geografiya-migraciyi-kudi-yizdiliukrayinci-v-2015-roci-i-hto-vidviduvav-ukrayinu>
4. Нестерова А. А. Тенденции развития международной трудовой миграции. URL: http://www.elib.bsu.by/bitstream/123456789/20072/1/nesterova_BMW_2009.pdf
5. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua
6. Міграція як чинник розвитку в Україні. URL: http://www.iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_c_hynnyk_rozvytku_v_ukrayini.pdf
7. Пошывалова О.В. Побудова економетричної моделі ринку тютюнових виробів в Україні. Економіка. Фінанси. Право. 2018. № 9. С. 17-20.

References

1. Rymarenko Yu. Migration processes in the modern world: global, regional and national dimensions. Kyiv: Trust, 1998. 912 p. (in Ukrainian)
2. Кузьма І. Factors of external labor migration of the population of Ukraine. Scientific works of KNTU. Economic sciences. 2009. № 15. pp. 365-369. (in Ukrainian)
3. Forbes. Ukraine. URL: <http://forbes.net.ua/ua/nation/1410211-geografiya-migraciyi-kudi-yizdiliukrayinci-v-2015-roci-i-hto-vidviduvav-ukrayinu> (in Ukrainian)
4. Nesterova A.A. Trends in the development of international labor migration URL: http://www.elib.bsu.by/bitstream/123456789/20072/1/nesterova_BMW_2009.pdf. (in Russian)
5. Official website of the State Statistics Service of Ukraine. URL: www.ukrstat.gov.ua. (in Ukrainian)
6. Migration as a factor of development in Ukraine. URL: http://www.iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_c_hynnyk_rozvytku_v_ukrayini.pdf. (in Ukrainian)
7. Poshvalova O.V. Construction of econometric model of the tobacco market in Ukraine. Economics. Finances. Law. 2018. № 9. P. 17-20. (in Ukrainian)

СТАНІСЛАВИКОлена В'ячеславівна
elenastanislavyk@ukr.netк.е.н., доцент, Одеський
національний політехнічний
університет**КОВАЛЕНКО**Олександр Михайлович
almkov@ukr.netд.е.н., доцент, професор кафедри,
Одеський національний політехнічний
університет**МОРГУНОВА**Тетяна Іванівна
morgunova2017@ukr.netк.т.н., доцент, Одеський державний
університет внутрішніх справ,
Херсонський факультет

УДК 330.339.1

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА**FEATURES OF INNOVATIVE MARKETING ACTIVITY OF THE MODERN MANUFACTURING ENTERPRISE***STANISLAVYK Olena Viacheslavivna – PhD in Economics, Associate Professor, Odesa National Polytechnic University**KOVALENKO Oleksandr Mykhailovych – Doctor of Economics, Associate Professor, Professor of department, Odesa National Polytechnic University**MORHUNOVA Tetiana Ivanivna – PhD in Engineering, Odesa State University of Internal Affairs. Kherson department*

Висвітлено суть маркетингової стратегії, яка полягає в забезпеченні відповідності можливостей підприємства умовам конкурентного ринку, як на поточний момент, так і на перспективу. Розглянуто стратегічні і тактичні складові інноваційної маркетингової діяльності та особливості визначення ціни на інноваційні продукти виробничого підприємства. Показано сутнісні аспекти здійснення маркетингової діяльності з просування на ринок нової продукції і технологій та комерційного обміну на ринку інновацій. Позначено особливості досягнення комерційного успіху при просуванні на ринок нової продукції виробничого підприємства.

* * *

Освещена суть маркетинговой стратегии, которая заключается в обеспечении соответствия возможностей предприятия условиям конкурентного рынка, как на текущий момент, так и на перспективу. Рассмотрены стратегические и тактические составляющие инновационной маркетинговой деятельности и особенности определения цены на инновационные продукты производственного предприятия. Показаны существенные аспекты осуществления маркетинговой деятельности по продвижению на рынок новой продукции и технологий и коммерческого обмена на рынке инноваций. Обозначены особенности достижения коммерческого успеха при продвижении на рынок новой продукции производственного предприятия.

* * *

Introduction. In the modern conditions for many domestic enterprises are characterized by episodic, unsystematic and, as a result, ineffective use of marketing. This state of things negatively affects their competitiveness, and well-known international agreements only aggravate the competitiveness problem, which cannot be solved by traditional methods. Therefore, the creation of holistic marketing system and the development of approaches to establish effective management of it are very important. Despite the existing work on the marketing activities of the enterprise and ensuring its effectiveness, today there is a need to study its features in relation to the enterprise that performs innovative activities, in particular the features of innovative marketing activities of the modern manufacturing enterprise.

The **purpose** of this article is to investigate the features of innovative marketing activity of the modern manufacturing enterprise.

Results. The essence of the marketing strategy, which is to ensure that enterprise capabilities match competitive market conditions, both at the current moment and in the future, is highlighted. The strategic and tactical components of innovative marketing activities and the features of determining the price of innovative products of the manufacturing enterprise are considered. The essential aspects of the marketing activities implementation to promote new products and technologies to the market and commercial exchange in the innovation market are shown. The features of achieving commercial success while promoting new products of the manufacturing enterprise to the market are indicated.

Conclusion. The study is aimed at highlighting the features of innovative marketing activities of the modern manufacturing enterprise. It is concluded that innovative marketing activities are aimed at solving many practical problems in order to ensure effective entrepreneurial activity, therefore, to create competitive advantages in modern markets with high level of competition, it is necessary to rethink the scope and role of marketing in the innovative activities of the manufacturing enterprise.

Ключові слова: інноваційна маркетингова діяльність, маркетингові дослідження, комерціалізація інновацій, життєвий цикл, визначення ціни, комерційний успіх просування

Ключевые слова: инновационная маркетинговая деятельность, маркетинговые исследования, коммерциализация инноваций, жизненный цикл, определение цены, коммерческий успех продвижения

Keywords: innovative marketing activity, market researches, commercialization of innovations, life cycle, determining the price, commercial success of advance

ВСТУП

У процесі реформування реального сектору економіки України відбулися глибокі структурні зміни: докорінно перебудовано майнові відносини на основі приватної власності, створено підприємства різних організаційно-правових форм. Успіх діяльності нових формувань у сучасних умовах значною мірою залежить від застосування чіткої економічно обґрунтованої системи маркетингу. Нині як перед великими підприємствами, так і перед дрібними постають питання щодо обсягів виробництва та рівня цін. З розвитком конкуренції для підприємств пошук відповідей на ці питання буде мати вирішальне значення. Першими потребу у використанні інструментів маркетингу відчували на собі переробні та торговельні підприємства, які ведуть діяльність безпосередньо на споживчому ринку. Вони досить активно почали здійснювати увесь комплекс маркетингу.

Але для великої кількості вітчизняних підприємств характерним є епізодичне, безсистемне і, внаслідок цього, малоефективне використання маркетингу. Такий стан речей негативно позначається на їх конкурентоспроможності, а відомі міжнародні угоди лише загострили проблему конкурентоспроможності, розв'язати яку не вдається традиційними методами. Тому створення цілісної системи маркетингу та розроблення підходів щодо налагодження ефективного управління нею є сьогодні дуже важливим.

Дослідженню концептуальних основ маркетингової діяльності та управління маркетингом присвячені праці відомих закордонних вчених, таких, як Г. Амстронг, Р. Баззел, Д. Джоббер, Ф. Котлер, Д. Коле, Ж.-Ж. Ламбен, М. Портер та ін.

Особливості застосування маркетингу у виробництві досліджували також українські науковці, а саме С. Близнюк, В. Герасимчук, О. Варченко, Т. Дудар, А. Іляшенко, П. Клівець, Є. Крикавський, Н. Куденко, О. Шканова та ін.

Роботи вказаних авторів містять значний обсяг теоретико-прикладних розробок стосовно застосування маркетингу у різних сферах виробництва товарів та послуг. Однак, незважаючи на велику кількість наукових праць з маркетингової діяльності підприємства та забезпечення її ефективності сьогодні, існує потреба в дослідженнях її особливостей стосовно підприємства, що здійснює інноваційну діяльність, зокрема особливостей інноваційної маркетингової діяльності сучасного виробничого підприємства.

МЕТА РОБОТИ

Метою даної статті є дослідження особливостей інноваційної маркетингової діяльності сучасного виробничого підприємства.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є праці вітчизняних і зарубіжних вчених, а також матеріали періодичних видань. Під час проведення дослідження використовувалися методи аналізу і синтезу, порівняння та узагальнення, системний підхід тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

В умовах забезпечення ефективної підприємницької діяльності, створення сильних конкурентних позицій, приведення ресурсів підприємства і його активів у відповідність ринковим можливостям використання інструментарію інноваційного маркетингу стає особливо актуальним.

В основу концепції маркетингу закладений основоположний принцип – робота з метою задоволення потреб цільових ринків, які стають більш динамічними і конкурентними.

Інноваційний маркетинг як вид діяльності пов'язаний з розробкою і просуванням на ринок нових продуктів, обладнання, послуг, новітніх технологій [4].

Сучасний розвиток ринкових відносин вимагає проведення комплексного дослідження ринку для виявлення потреб споживачів в інноваційній продукції. На підставі результатів проведених маркетингових досліджень ринку підприємство здійснює планування виробництва інновацій, сегментування ринку, здійснення комунікацій, встановлення цін, організацію розподілу та просування інновацій, планування збуту, сервісне обслуговування, що орієнтує виробництво на запити ринку і досягнення поставлених завдань, таких як отримання прибутку, зростання обсягів збуту, збільшення частки ринку.

Для побудови ефективної системи управління підприємством, що здійснює інноваційну діяльність, у плануванні і прийнятті управлінських рішень необхідно використовувати інформацію, отриману на основі проведення маркетингових досліджень ринку, про стан і ступень задоволеності споживчого попиту на інновації, про основних конкурентів і науково-технічний рівень вітчизняної і зарубіжної продукції. Перевага в області витрат, що має місце у застосуванні новітніх технологій та ефективному використанні виробничих потужностей, проявляється у більш низьких цінах на продукти та послуги, що пропонуються на ринку. Необхідне проведення систематичної і комплексної оцінки ресурсів підприємства та їх використання порівняно з конкурентами. Технічна перевага сприяє підвищенню конкурентоспроможності продукції.

На основі вивчення ринку з метою визначення конкурентного положення підприємства, його ресур-

сів і можливостей, які воно має, розробляють маркетингову стратегію, суть якої полягає у забезпеченні відповідності можливостей підприємства умовам конкурентного ринку як на поточний момент, так і на перспективу.

У зв'язку з різноманіттям інноваційної продукції, що випускається, для просування на ринок нових товарів і технологій кожне підприємство розробляє свої маркетингові стратегії з урахуванням вимог ринку і можливостей підприємства конкурувати на ньому, оскільки кожен товар, що продається потребує своєї програми здійснення маркетингу, що відображає специфіку товару [5].

Використання тієї чи іншої стратегії маркетингу залежить від ступеня насичення ринку продукцією даного підприємства і його можливостей оновлювати асортимент продукції, що випускається, водночас необхідно враховувати, що в умовах жорсткої конкуренції нові технології ведуть до скорочення життєвого циклу продуктів і термінів комерціалізації.

Для розробки маркетингової стратегії проводять аналіз потенційних можливостей підприємства, оцінку слабких і сильних сторін підприємства відносно конкурентів, аналіз можливостей і загроз, які створює навколишнє середовище, розробляють параметри маркетингової стратегії з комерціалізації нового продукту, складають необхідні фінансові прогнози (оцінка прибутковості, термін окупності тощо). Усе це дає підприємству можливість використовувати свої переваги і мінімізувати вразливість слабких місць.

На підставі отриманих результатів аналізу визначають базову стратегію підприємства, яка встановлює маркетингові цілі і способи їх досягнення. Базова стратегія може змінюватись на різних етапах життєвого циклу інноваційного продукту або послуги, оскільки кожен етап вимагає використання різних стратегій маркетингу.

Для досягнення поставлених цілей розробляють структуру маркетингу, тобто визначають основні елементи у системі управління маркетингом, встановлюють їх підпорядкованість і взаємозв'язок у прийнятті та реалізації управлінських рішень, необхідних для залучення і задоволення потреб цільових ринків.

Підприємство керується стратегією, прийнятою на основі маркетингових досліджень та аналізу потреб покупців інновацій, комплексного дослідження можливостей ринку і його секторів, вибору найбільш привабливого сегмента ринку. Вибір ринкового сегмента є важливим етапом в розробці маркетингової стратегії.

Використовуючи результати маркетингових досліджень ринку, підприємство здатне прогнозувати можливі зміни конкурентного середовища і швидко реагувати на зміни, що відбуваються на ринках, вносити відповідні зміни в продукцію, що випускається для підвищення її якісних характеристик, що забезпечують підвищення конкурентоспроможності. Гнучкість виробництва в сучасних умовах є невід'ємною вимогою ринку до підприємства. Проведення маркетингових досліджень ринку дозволяє на основі аналізу ринкових вимог та реальних ресурсів підприємства розробляти програми проникнення, розвитку і поведінки на ринку. Таким чином, ефективність комер-

ціалізації інновацій залежить від результативності маркетингових досліджень просування на ринок нових товарів і технологій.

Діяльність маркетингу включає в себе стратегічну і тактичну складові. В умовах швидко мінливих ринків найважливішими завданнями стратегічного маркетингу є вивчення ринку і визначення конкурентної поведінки підприємства на ньому. Основу стратегічних маркетингових досліджень складають дослідження і прогнозування попиту на новий товар з подальшою розробкою сегментів ринку, організацією і формуванням попиту з використанням внутрішніх і зовнішніх можливостей підприємства. Тактичний маркетинг включає в програму маркетингової діяльності підготовку до розміщення на ринку нового продукту, розробку системи заходів з просування продукту на ринок і спрямований на максимізацію прибутку, обсягів продажів, на розширення ринку.

У ході реалізації маркетингової стратегії систематично проводять маркетинговий контроль за показниками ринкової та фінансової діяльності з метою забезпечення ефективної роботи підприємства.

У виведенні на ринок нової продукції найбільш проблемними для підприємства є такі види маркетингової діяльності, як визначення політики ціноутворення, позиціонування на ринку і організація каналів збуту, оскільки від їх опрацьованості залежить успіх інновацій на ринку.

У сучасних умовах призначення ціни на свої товари та послуги є одним з головних факторів успіху інновацій на ринку. У зв'язку з цим просування нового продукту на ринок вимагає розробки цінової політики стосовно даного продукту відповідно до прийнятої підприємством маркетингової стратегії.

У розробці цінової політики необхідно враховувати, що в умовах жорсткої конкуренції ціну багато в чому визначає ринок і її величина має відповідати фінансовим можливостям споживачів обраного ринку. Ціна на нову продукцію встановлюється після проведення обліку виробничих витрат, аналізу цін конкурентів, взаємозв'язку ціни і якості, її сприйняття покупцями, реакції на ціни конкурентів, етапу життєвого циклу продукту. Цінова стратегія може бути заснована на витратах, попиті або конкуренції і при визначенні цінової стратегії аналізують дані підходи. Рішення про ціну повинно бути пов'язане з загальними цілями підприємства, з планами з випуску продукції, розподілу, збуту і просуванню. З цією метою проводять регулярний аналіз показників збуту, частки ринку, рівня витрат і рентабельності. Водночас підприємство може використовувати методологію визначення ціни на новий товар в залежності від поставлених завдань просування своєї продукції на ринок і утримання стійких ринкових позицій.

У визначенні ціни на інноваційний продукт може бути використаний аналіз верхньої і нижньої меж коливання ціни на інноваційний продукт, прийнятних не тільки для покупця, але і для власника продукту.

На товари виробничого призначення, на обладнання, яке виготовляється за спеціальним замовленням, зазвичай встановлюються договірні ціни. У закупівлі верстатів, машин, аналітичного обладнання використовується тендерне ціноутворення і продаж в кредит.

Забезпечення стійкої частки ринку у разі освоєння нового унікального продукту, що не має замінників, може бути реалізовано шляхом створення інноваційної монополії, тому на стадії виведення нового товару на ринок максимально можна використати можливості цінової політики, маневруючи цінами.

Маркетингова діяльність з просування на ринок нової продукції полягає у поданні як підприємства, так і продукції потенційному покупцеві і вимагає використання таких каналів, як організація реклами, експонування нововведення на спеціалізованих виставках, освоєння нового ринку шляхом надання товару у тимчасове або постійне користування підприємствам, які можуть рекомендувати його до поширення.

Велике значення у боротьбі за покупця товарів виробничого призначення мають запропоновані системою збуту умови технічного обслуговування, такі як профілактика, ремонт, постачання запасних частин, надання послуг гарантійного та післягарантійного технічного обслуговування нових товарів.

Діяльність з інноваційного маркетингу, або інноваційна маркетингова діяльність, поширюється не тільки на просування на ринок нових продуктів та послуг, але й на просування на ринок самих нових технологій, тобто продаж ліцензій на винаходи та ноу-хау, закладені в новий продукт або в технологічний процес, а також в обладнання для його виготовлення.

Крім ліцензій нові технології можуть продаватися у формі відрядження на оплатній основі працівників – носіїв відповідного ноу-хау; виконання з використанням наявного науково-технічного напрацювання замовлень на підрядні наукові дослідження і розробки (дослідно-конструкторські та проектно-технологічні); надання інжинірингово-консультаційних послуг; продажу освітніх послуг, що передбачають передачу персоналу замовника знань і навичок, що містять нові технології [2].

Комерційний обмін здійснюється на ринку інновацій і передбачає такі види комерційних операцій, як договори купівлі-продажу, договори про надання науково-технічних, інженерно-консультаційних послуг, про інвестування капіталу, ліцензійні та інші угоди, а також угоди про спільну науково-виробничу діяльність та участь в прибутку.

Основними елементами ринкового механізму в торгівлі інноваційними продуктами є попит, пропозиція і ціни. Ринок інновацій можна класифікувати за характером інновацій, типам покупців, місцем реалізації інновації, формам власності.

Реалізація інноваційних продуктів на ринку інновацій залежить від їх конкурентоспроможності і ринкової кон'юнктури. Для розробки способів реалізації інноваційного продукту на ринку інновацій проводять кон'юнктурні дослідження, які включають в себе визначення ємності ринку і тенденцій її зміни, співвідношення пропозиції і попиту на дану продукцію, життєвого циклу.

При виведенні нових товарів на ринок важливу роль відведено проведенню ринкових випробувань, які передбачають обмежену продаж товарів. Ринкові випробування дають можливість оцінити ефектив-

ність рекламно-інформаційних матеріалів, ціноутворення, діяльності з просування товару на ринок, розподілу і збуту, зібрати інформацію для прогнозування обсягів продажів нового товару, перевірити реакцію конкурентів на новий продукт. Отримана інформація дозволить переглянути і скоригувати план маркетингу. Таким чином, ринкові випробування дають можливість перевірити готовність підприємства до випуску нового продукту на ринок.

Основними конкурентами на ринку інновацій є підприємства, які мають угоди з науковими організаціями, тимчасовими науковими колективами і закладами вищої освіти на ринку виробників науково-технічної продукції, особливістю якого є те, що на ньому відкидаються нововведення, навіть які мають велику науково-практичну цінність, якщо вони не відповідають запитам кінцевих споживачів – фірм (підприємств), які виробляють товари (послуги) [3].

Комерційний успіх у просуванні на ринок нової продукції залежить від проробленої маркетингової стратегії й способів її реалізації. Ефективне управління маркетингом дає можливість підприємству одержати перевагу над конкурентами.

У разі неефективної стратегії та недостатньо продуманих способів реалізації нового продукту в момент випуску на ринок інновація може зазнати невдачі на етапі комерціалізації, наприклад, через неправильну сегментацію й позиціонування нововведення, несвоєчасний вихід нового продукту на ринок. Необхідно на всіх етапах життєвого циклу нової продукції знаходити способи зниження ризику комерціалізації, коректувати її процес відповідно до змін зовнішнього й внутрішнього середовища.

Для досягнення комерційного успіху необхідно забезпечити кваліфіковане навчання фахівців підприємства продажам і оформленню рекламно-інформаційних матеріалів, практичним навичкам комерціалізації, необхідно працювати над створенням цінності для покупців за рахунок надання їм продуктів та послуг вищої якості, будувати довгострокові відносини зі споживачами, оскільки сучасний ринок інновацій характеризується високою конкуренцією і складністю виходу на нього.

В умовах сьогодення маркетинг інтегрується в загальну систему управління підприємством і стає важливим фактором інноваційного бізнесу, тому що вірогідно проведені маркетингові дослідження та знання ринку набувають ключового значення в організації розробки нових продуктів та послуг і їх комерціалізації.

У цей час на принципах маркетингу будують свої системи управління більшість компаній Західної Європи, США, Японії [1].

На маркетинг у західних країнах витрачаються сотні мільярдів доларів, створені численні інститути та факультети для підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у цій області [1].

На жаль, керівники багатьох вітчизняних підприємств приділяють недостатньої уваги ролі маркетингу в інноваційній діяльності підприємств, що пов'язане з недостатністю практичного досвіду в налагодженні виробництва, руху товарів і збуту продукції, орієнтованої на запити споживача [3].

ВИСНОВКИ

Інноваційна маркетингова діяльність в умовах сьогодення стає одним з найважливіших видів діяльності виробничого підприємства оскільки подальший розвиток ринкових відносин викликає необхідність використання концепції маркетингу.

Використання інструментів концепції маркетингу спрямовано на розв'язання багатьох практичних завдань з метою забезпечення ефективної підприємницької діяльності.

Для створення конкурентних переваг виробничих підприємств на сучасних ринках з високим рівнем конкуренції необхідно переосмислювати масштаби та роль маркетингу в інноваційній діяльності виробничого підприємства.

Список використаних джерел

1. Васильєва Т.А., Леонов С.В., Кривич С.В. Концептуальні основи формування системи управління потенціалом інноваційного розвитку підприємства на засадах маркетингу. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2011. № 4. С. 160–171.

2. Голубков Е.П. Инновационный маркетинг как инструмент перевода экономики на новый путь развития. *Маркетинг в России и за рубежом*. 2013. № 1. С. 5–15.

3. Зяйлик М.Ф., Вівчар М.Ф. Особливості інноваційного маркетингу в Україні. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2011. №5/2. С. 185–190.

4. Ілляшенко С.М. *Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу: монографія*. Суми: Університетська книга, 2008. 615 с.

5. Ковтуненко К.В., Коваленко О.М., Станіславик О.В., Захарченко В.І. *Менеджмент зовнішньоекономічної та інноваційної діяльності (для магістрів): навчальний посібник*. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 505 с.

References

1. Vasylieva T.A., Leonov S.V., Kryvych S.V. *Conceptual bases of forming the management system of enterprise's innovative development potential. Marketing and management of innovations*. 2011. № 4. pp. 160–171. (In Ukrainian).

2. Golubkov E.P. *Innovative marketing as a tool of transferring the economy to the new way of development. Marketing in Russia and abroad*. 2013. № 1. pp. 5–15 (In Russian).

3. Ziailyk M.F., Vivchar M.F. *Features of innovative marketing in Ukraine. Bulletin of Dnipropetrovsk University*. 2011. № 5/2. pp. 185–190. (In Ukrainian).

4. Illiashenko S.M. *Marketing of innovations and innovations in marketing*. Sumy: University book, 2008. 615 p. (In Ukrainian).

5. Kovtunencko K.V., Kovalenko O.M., Stanislavyyk O.V., Zakharchenko V.I. *Management of foreign economic and innovative activity (for masters)*. Kiev: Center of Educational Literature, 2018. 505 p. (In Ukrainian).

СУХОВОЛЕЦЬ

Уляна Андріївна

УДК 343:351.761.3

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИКІВ

CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS OF CRIMES RELATED TO DRUG TRAFFICKING

здобувач, Київський
національний
університет імені Тараса
Шевченка

SUKHOVOLETS Uliana Andriivna – postgraduate student, Kyiv National University after Taras Shevchenko

Відзначено, що кримінологія розглядає злочинність, пов'язану із незаконним обігом наркотиків з двох позицій: наркоманія є «фоновим» явищем, антисуспільною поведінкою, що сприяє виникненню та існуванню злочинності; підрозділ особливої частини кримінологічної науки, що визначає основні характеристики наркозлочинності, що охоплює злочини, безпосередньо пов'язані з «фоновим» явищем наркоманії, і які, в свою чергу, сприяють виникненню, існуванню та розповсюдженню цього негативного суспільного явища. Мета роботи полягає у дослідженні проблеми і аналізу кримінологічної характеристики злочинів, що пов'язані із незаконним обігом наркотиків. Сформувано висновок, що наркоманія і злочинність тісно пов'язані між собою, збільшення кількості наркозалежних пропорційно позначається на збільшенні злочинності, вчиненні проступків кримінального характеру у стані наркотичного сп'яніння.

* * *

Отмечено, что криминология рассматривает преступность, связанную с незаконным оборотом наркотиков с двух позиций: наркомания является «фоновым» явлением, антиобщественной поведением способствует возникновению и существованию преступности; подразделение особенной части криминологической науки, определяет основные характеристики наркопреступности, охватывающая преступления, непосредственно связанные с «фоновым» явлением наркомании, и которые, в свою очередь, способствуют возникновению, существованию и распространению этого негативного общественного явления. Цель работы заключается в исследовании проблемы и анализа криминологической характеристики преступлений, связанных с незаконным оборотом наркотиков. Сформулирован вывод, что наркомания и преступность тесно связаны между собой, увеличение количества наркозависимых пропорционально сказывается на увеличении преступности, совершении проступков криминального характера в состоянии наркотического опьянения.

* * *

It was noted that criminology considers crime related to drug trafficking from two perspectives: drug addiction is a “background” phenomenon, antisocial behaviour that contributes to the emergence and existence of criminality; section of a special criminological science that determines the main characteristics of drug crime, which covers crimes directly related to the “background” phenomenon of drug addiction, and which, in turn, contribute to the emergence, existence and spread of this negative social phenomenon. The objective of the work is to study the problem and to analyze the criminological characteristics of crimes related to drug trafficking.

The theoretical basis of the publication is the dialectical method and the main provisions of the rules of law for the analysis and evaluation of the identified range of problems. The following methods were used in the research process: abstract and logical (for theoretical generalization and drawing conclusions); analytical (in the study of theoretical thoughts and their interpretation within the framework of legal acts), as well as applied methods of structural analysis, comparison and generalization. Methodological basis is the works of domestic scholars, materials of periodicals. It is stated that the social danger of drug addiction is conditioned by two aspects: medical and social. It has been concluded that drug addiction and crime are closely related, the increase in the number of drug addicts is proportionally reflected in the increase of crime, the commission of criminal offenses in a state of drug intoxication. This is caused not only by the destruction of physical and moral health, but also by the degradation of the individual, the increasing demand for expensive drugs, psychotropic substances and precursors. It has been noted that rising demand has led to an increase in supply, and numerous suicides, domestic and industrial injuries are all due to drug use, which also leads to overdose deaths.

Ключові слова: обіг наркотиків, злочин, кримінальна характеристика, боротьба з наркотиками, наркозлочини, проступки кримінального характеру, наркотичне сп'яніння

Ключевые слова: оборот наркотиков, преступление, уголовное характеристика, борьба с наркотиками, наркопреступления, проступки криминального характера, наркотическое опьянение

Keywords: drug trafficking, crime, criminal characteristics, drug control, drug crimes, criminal offenses, drug intoxication

ВСТУП

Кримінологія розглядає злочинність, пов'язану із незаконним обігом наркотиків з двох позицій: 1) наркоманія є «фоновим» явищем, антисуспільною поведінкою, що сприяє виникненню та існуванню злочинності; 2) підрозділ особливої частини кримінологічної науки, що визначає основні характеристики наркозлочинності, що охоплює злочини, безпосередньо пов'язані з «фоновим» явищем наркоманії, і які зі

свого боку сприяють виникненню, існуванню та розповсюдженню цього негативного суспільного явища. Суспільна небезпека наркотизму зумовлюється двома аспектами: медичним та соціальним. Медичний аспект полягає в тому, що споживання наркотиків призводить до глибокого виснаження всіх функцій організму, фізичних і психічних. Результатом тривалого застосування наркотиків є звикання організму до цих коштів (так звана толерантність), або стан наркотичної залежності. Перерва у прийомі наркотиків призво-

дять до того, що їх споживач відчуває болісне стан, іменоване абстиненцією, або наркотичним голодуванням. Результатом наркотичної інтоксикації є різні серйозні розлади органів, систем і функцій організму, передчасне старіння, передчасна загибель. Таким чином, питання дослідженості проблематики пов'язаної із незаконним обігом наркотиків в кримінології є актуальною та важливою на даному етапі розвитку суспільства.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні проблеми і аналізу кримінологічної характеристики злочинів, що пов'язані із незаконним обігом наркотиків.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною основою публікації виступає діалектичний метод і основні положення норм права, для аналізу та оцінки визначеної проблематики. У процесі дослідження використовувались наступні методи: абстрактно-логічний (для теоретичного узагальнення й формування висновків); аналітичний (при вивченні теоретичних думок та їх трактування в межах нормативно-правових актів), а також застосовані методи структурного аналізу, порівняння і узагальнення. Методологічною основою є праці вітчизняних науковців, матеріали періодичних видань.

РЕЗУЛЬТАТИ

У розвитку наркотизму в країні можна виділити низку тенденцій, що виявляються в останнє десятиріччя: значне поширення наркотизму, зростання злочинності, пов'язаної з незаконним обігом наркотиків; розширення географії наркотизму; збільшення числа неповнолітніх споживачів наркотичних засобів та все більш широке залучення в їх споживання жінок. Небезпека і значне поширення наркотизму породили необхідність включення дій, пов'язаних з нелегальним обігом наркотиків, у сферу кримінально-правової охорони.

Всесвітньою організацією охорони здоров'я було сформульовано у 1952 р. визначення наркоманії: «наркоманією вважається стан періодичної або хронічної інтоксикації, шкідливої для людини і суспільства, викликаній неодноразовим вживанням наркотику» [13]. В Єдиній Конвенції про наркотичні засоби було зазначено, що наркоманія – це зло, яке впливає як на окремих індивідів, так і на людство взагалі, становить соціальну та економічну небезпеку як для окремих держав, так і для міжнародного співтовариства. Також було встановлено перелік засобів, які підлягають контролю [4]. Визначення поняття «наркоманія» включає комплекс клінічних проявів у поєднанні з юридичними і соціальними аспектами.

Згідно Закону України «наркоманія – це психічний розлад, зумовлений залежністю від наркотичного засобу або психотропної речовини внаслідок зловживання цим засобом або цією речовиною» [6].

Комітет експертів ВООЗ визнає наркоманію хворобою, якій притаманні два стани - залежність та звикання. Фізичну та психічну залежність ми вже розглядали в першому розділі, зазначимо лише, що наявність залежності можна відслідкувати при появі:

– нав'язливого, непереборного бажання / потреби негайного вжиття наркотику, що супроводжується

спробами отримати його, не зважаючи на вартість та оплату;

- потреби постійного збільшення дозування;
- психічної (психологічної або емоційної) залежності від очікуваного ефекту;
- згубних наслідків для особистості та суспільства.

На відміну від залежності, звикання проявляється у:

- бажанні поліпшити настрій шляхом тієї дози наркотику, який зазвичай вживається;
- збільшенні дозування (хоча цей симптом не завжди знаходить своє вираження);

– наявності психічної залежності від очікуваного ефекту наркотику, але при цьому спостерігається відсутність фізичної залежності (іншими словами абстинентного синдрому);

– настанні негативних наслідків, які мають вплив лише на особистість наркомана.

Усі злочини, що пов'язані з наркотиками можна поділити на групи. До першої відносяться злочини, що вчиняються у сфері обігу наркотиків: 1) з вживанням наркотиків і 2) з їх поширенням, у тому числі із здобуттям матеріальної вигоди від цього. До другої групи відносяться злочини, що вчиняються з метою заволодіння наркотиками для їх вживання або поширення (крадіжка, розбій тощо). І до третьої групи відносяться злочини, які вчиняються у стані наркотичного або токсичного сп'яніння, гострої наркотичної залежності та потреби у наркотиках [3, с. 428].

Охарактеризувати злочинність у сфері обігу наркотиків можна в наступних її проявах: злочини у цій сфері вчиняються щодо наркотиків (як збірного поняття) – речовин, обмежених у вільному обігу у зв'язку з їх шкідливим впливом на здоров'я людини, систематизація яких здійснена у міжнародному законодавстві та викладена в розроблених на його основі списках і таблицях “Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів”; злочини у цій сфері вчиняються у зв'язку з порушенням встановленого порядку обігу наркотиків, та виражаються у певних діях, що виходять за межі дозволених законодавством (такі самі дії за умови дотримання законодавчих норм можуть знаходитись в правовому полі), таких як ввезення на територію України, вивезення з території України, транзит через територію України, виробництво, виготовлення, транспортування, реалізація (збут), використання, введення в організм людини як безпосередньо речовин, згрупованих в Переліку, так і супутніх речей: обладнання, що використовується у відтворенні таких речовин, грошей отриманих від діяльності, пов'язаної з порушенням встановлених правил обігу наркотиків; злочини в цій сфері сприяють існуванню та поширенню суспільно небезпечного явища – наркоманії.

Як відмічається у кримінологічній науці, злочинність у сфері обігу наркотичних речовин має тісний взаємозв'язок з іншими структурними елементами злочинності.

Відповідно до статистичної інформації Генеральної прокуратури України, а саме звітів про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування за 2017 р. [7] та 2018 р. [8]

(січень – травень) в Україні було обліковано відповідно 210276 і 42494 кримінальних правопорушень. З них у 2017 р. 121042 кримінальних правопорушень, у яких особам вручено повідомлення про підозру, а в 2018 році (січень – травень) – 20182.

Серед кримінальних правопорушень, за якими провадження направлено до суду в 2017-2018 рр. з обвинувальним актом відповідно 106771 та 16408, з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності – 1380 та 122, з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру – 577 та 24 кримінальних правопорушень.

Територіально найбільшого поширення незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів набув в таких регіонах, як Донецька, Дніпропетровська, Луганська, Одеська, Миколаївська, Херсонська області та місто Київ [9].

За даними правоохоронних органів (МВС України та Служби безпеки України) протягом 2016 р. вилучено із незаконного обігу 24 554 300,00 г наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, з них 11 677 600 г наркотичних засобів, 42 500 г психотропних речовин, 12 834 200 г прекурсорів. Згідно зі статистичними даними по кримінальних провадженнях органами та підрозділами Національної поліції України з незаконного обігу вилучено майже 1 800 000 г наркозасобів, з яких 1 400 000 г марихуани; 338 000 г макової соломи; 19 000 г кокаїну; 18 000 г амфетаміну; 10 200 г опію; 3 400 г метадону; 5 500 г МДМА та інші [10]. В 2017 р. було вилучено 373, 4 кг макової соломи, 16, 8 кг амфетаміну, 11,3 кг опію, близько 10 кг героїну та кокаїну [2].

У 2016 р. органами Національної поліції виявлено 22,2 тис. кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, в структурі яких: 2,8 тис. тяжких та особливо тяжких; зареєстровано 1,9 тис. фактів збуту наркотиків та 17,3 тис. зберігання без мети збуту [10]. У 2017 р. та 2018 р. (січень – травень) серед кримінальних правопорушень, пов'язаних з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів було виявлено особливо тяжких відповідно 3751 та 1148, тяжких – 37900 та 10251, середньої тяжкості – 155966 та 30471, невеликої тяжкості – 12659 та 624 [7;8].

У різних джерелах за останні роки в структурі наркозлочинності відмічається тенденція переважання зберігання наркотиків без мети збуту (ст. 309 КК України), так за даними за 2011-2015 рр. питома вага засуджених за злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотиків склала 68,6 % від усіх інших засуджених за «наркозлочини» осіб; за перше півріччя 2017 р. цей відсоток становив 64,4 [2].

За даними статистичної інформації Генеральної прокуратури України серед всіх облікованих кримінальних правопорушень в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів найбільшу кількість складають правопорушення, передбачені ст. 309 КК України (незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту). У 2017 р. їх кількість дорівнювала 150309, а в

2018 р. (січень-травень) – 29004. Друге місце по кількості облікованих кримінальних правопорушень займає ст. 307 КК України (незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів) – у 2017 р. було обліковано 32516 правопорушень, з них перевезення, пересилання складає 1923 і збут – 20476; у 2018 р. (січень – травень) – 10215, з них перевезення, пересилання – 404, збут – 6105 [7;8]. Третє місце у 2017 р. посідають кримінальні правопорушення, передбачені ст. 310 КК України «Посів або вирощування снотворного маку чи конопель» – 13603, а в 2018 р. (січень – травень) їх кількість складає всього 221 правопорушення. Як розподілилися інші кримінальні правопорушення в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів зазначено на рис. 1.

Нами також були проаналізовані вибірково 100 вироків судів першої інстанції за 2017-2018 рр. (категорія справ – злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення) (табл. 1) [5]. Серед них перше місце також посідають кримінальні правопорушення, передбачені ст. 309 КК України – 76, на другому місці – кримінальні правопорушення, передбачені ст. 310 КК України.

Серед всіх кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів 35756 в 2017 і 5641 у 2018 р. (січень-травень) були вчинені особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення; 2352 і відповідно 1771 були вчинені групою осіб; 1165 і відповідно 156 – в стані алкогольного сп'яніння; 862 і 79 – неповнолітніми особами. Стосовно конкретних кримінальних правопорушень, – тут ситуація наступна:

1) особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення у 2017–2018 рр. було вчинено відповідно 26971 і 3979 правопорушень, передбачених ст. 309 КК; 4349 і 1089, передбачених ст. 307 КК; 1556 і 20, передбачених ст. 310 КК;

2) групою осіб було вчинено у 2017-2018 рр. відповідно 313 і 23 правопорушення, передбачених ст. 309 КК; 1570 і 1585 правопорушень, передбачених ст. 307 КК; 19 і 0 правопорушень, передбачених ст. 310 КК;

3) у стані алкогольного сп'яніння відповідно були вчинені 1059 і 147 правопорушень, передбачених ст. 309 КК; 34 і 4 правопорушення, передбачених ст. 307 КК; 8 і 0 правопорушень, передбачених ст. 310 КК.

У 2016 р. правоохоронцями виявлено близько 500 наркопритонів [10], у 2017 р. – 588, виявлено 95 фактів функціонування підпільних нарколабораторій у 2016 р. та 113 – у 2017 р. [1;11], де здійснювалось «кустарне» виробництво та споживання наркотичних засобів. Зазвичай такі осередки незаконного виробництва та вживання наркотиків організуються у квартирах, приватних будівлях, гаражах, сараях. Виготовлення наркотичних засобів та психотропних речовин у них відбувається за допомогою спеціального лабораторного обладнання, часом із залученням у певних випадках спеціалістів з медичною або хімічною освітою, студентів-фармацевтів, працівників науково-дослідних установ.

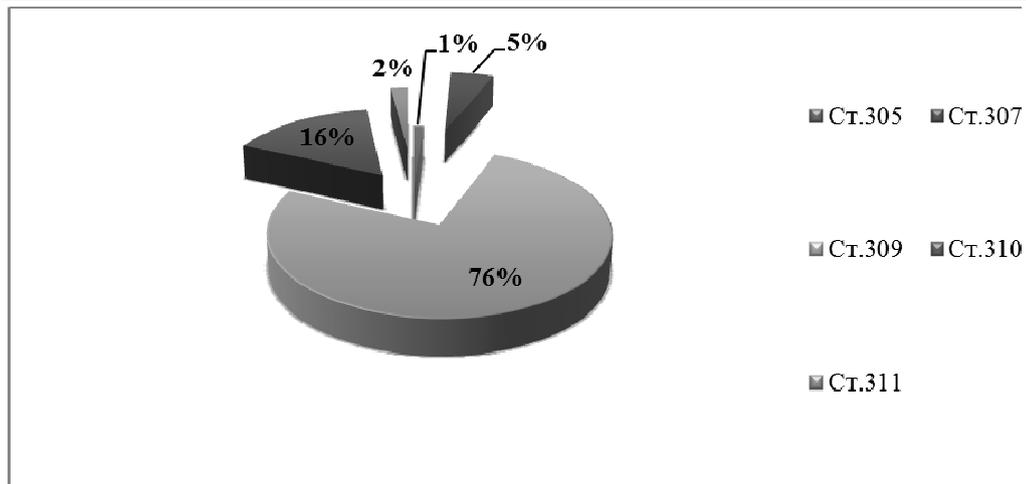

Рис. 1. Розподіл злочинів в сфері наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів

Таблиця 1

Злочини в сфері наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів
[за матеріалами Реєстру судових рішень за період з 1.09 2017 по 30.06. 2018 рр., кількість 100]

№	Стаття	Назва статті (злочину)	Кількість
1	Ст. 305	Стаття 305. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів	1
2	Ст. 307	Стаття 307. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів	5
3	Ст.309	Стаття 309. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту	76
4	Ст.310	Стаття 310. Посів або вирощування снотворного маку чи конопель	16
5	Ст.311	Стаття 311. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання прекурсорів	2

Більшість таких «кухонних» нарколабораторій займаються виготовленням наркотиків опійної групи, проте, певна частка виготовляє й синтетичні наркотики опійної й амфетамінової груп, сильнодіючі речовини, особливо небезпечні наркотичні засоби та психотропні речовини [9].

Транснаціональний характер наркозлочинності позначається на значній кількості постачання контрабандних наркотичних засобів та психотропних речовин. Так, у 2016 р. виявлено 1122 факти незаконного переміщення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, з них 830 – ввезення, 292 – вивезення. Найбільша кількість наркотичних засобів перевозиться автомобільним транспортом – 540 випадків, залізничним – 106, авіаційним – 31, морським – 23, засобами поштового зв'язку – 383, пішки – 39 випадків [11].

Визначено деякі сучасні тенденції у контрабанді наркотичних речовин: використання портової інфраструктури та території України для транзиту наркотиків до Західної Європи, у тому числі метадону з Росії та Республіки Білорусь; контрабандне постачання кокаїну для споживання на внутрішньому ринку та транзиту з країн Латинської Америки в Україну; збільшення кількості контрабанди синтетичних наркотиків, зокрема, стимуляторів амфетамінового ряду з Нідерландів, Польщі, Литви, Китаю, екстракційного опію з Угорщини; вирощування маку та конопель, а також синтетичних наркотиків та психотропних ре-

човин у нарколабораторіях всередині України з метою подальшої реалізації як на внутрішньому ринку, так і для контрабандного переміщення до сусідніх країн; поширення на ринку лікарських засобів іноземного виробництва, що містять речовини наркотичної дії, фальсифікованих лікарських засобів, в тому числі через контрабанду та інші незаконні операції з сильнодіючими лікарськими засобами [11].

Нині у світі зареєстровано близько ста мільйонів наркоманів і тих, хто активно вживає наркотики [12]. В Україні станом на початок 2017 р. під наглядом перебувають 694 928 осіб з розладами психіки та поведінки через вживання наркотичних засобів та психотропних речовин, протягом 2016 р. на облік поставлено 115 170 осіб, що на 1,3 % більше, ніж у попередньому році [11]. Якщо охарактеризувати стан проникнення наркоманії в українське суспільство, то за статистичними даними на кінець 2016 р. в Україні лише на офіційному обліку перебуває 1 631,6 осіб на 100 тис. населення. Серед них 3 080 неповнолітніх [11]. Наркоманія значно «помолодшала»: якщо кілька років тому кожний четвертий учень віком 13-16 років вживав наркотичні засоби, психоактивні речовини хоча б один раз, то на сьогодні, окрім зазначеної вікової категорії, наркотики спробують і 10-річні діти. Про особливу небезпеку наркоманії серед неповнолітніх свідчить той факт, що в результаті вживання наркотичних, психотропних речовин та прекурсорів деградація особистості відбувається у 15-20 разів

швидше, ніж від зловживання алкоголем.

Невід'ємним супутником наркоманії є захворювання на ВІЛ-інфекцію/СНІД. Відповідно до досліджень, здійснених Всесвітньою організацією охорони здоров'я, відповідно до критеріїв Об'єднаної програми ООН з ВІЛ/СНІДу стан її поширеності в Україні можна класифікувати як концентровану епідемію. Науковці зазначають, що на збільшення кількості хворих на ВІЛ-інфекцію/СНІД впливають ті ж чинники, що характерні і для наркоманії. Насамперед, вони залежать від стану суспільної моралі та визначаються такими соціально-економічними чинниками: відставанням рівня розвитку інфраструктури медичної та соціальної допомоги від темпів поширення епідемії; низьким рівнем дієвості здійснюваних заходів із профілактики та лікування ВІЛ/СНІДу, що більшою мірою зумовлено недостатнім фінансуванням та недосконалістю системи інформування населення стосовно запобігання можливого інфікування.

ВИСНОВКИ

Наркоманія і злочинність тісно пов'язані між собою, збільшення кількості наркозалежних пропорційно позначається на збільшенні злочинності, вчиненні проступків кримінального характеру у стані наркотичного сп'яніння. Це викликано не лише руйнацією фізичного та морального здоров'я, але й деградацією особистості, зростанням попиту на дороге вартісні наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори. Потрібно звернути увагу, на те, що особливу небезпеку наркоманії серед неповнолітніх свідчить той факт, що в результаті вживання наркотичних, психотропних речовин та прекурсорів деградація особистості відбувається у 15 – 20 разів швидше, ніж від зловживання алкоголем. Зростання попиту породжує збільшення кількості пропозицій. Крім того, чисельні самогубства, побутовий і виробничий травматизм, це все є наслідком вживання наркотиків, яке також призводить до смерті від передозування цих засобів.

Список використаних джерел

1. Боротьба з наркотиками в Україні в 2017 році. UA INFO. URL: <http://uainfo.org/blognews/1517898080-borba-s-narkotikami-v-ukraine-v-2017-m-godu-infografika.html>.
2. Гуманізація державної політики щодо людей, які вживають наркотики. Дослідження проведене Громадською організацією «Сьвразійський інститут наркополітики» у 2016-2017 рр. на замовлення та за фінансової підтримки Міжнародного фонду «Відродження». URL: <http://www.irf.ua/content/files/drugpolicy.pdf>.
3. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. С. 427-428.
4. Единая конвенция о наркотических средствах Нью-Йорк, 30 марта 1961 г. с изменениями от 25 марта 1972 г. URL: <http://www.ecad.ru/oon/oon61-00.html>.
5. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Page/1>
6. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: Закон України від 15.02.1995 р. № 62/95-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та

результати їх досудового розслідування за 2017 рік // Статистична інформація про стан злочинності та результати прокурорсько-слідчої діяльності. Генеральна прокуратура України: URL: https://www.gp.gov.ua/ua/sist2011.html?dir_id=113281&libid=100820&c=edit&c=fo#

8. Профілактика злочинів: підручник / О.М. Джузжа, В.В. Василевич, О.Ф. Гіда та ін.; за заг. ред. д.ю.н., проф. О.М. Джузжи. Київ: Атіка, 2011. 720 с.

9. Національний звіт за 2016 рік щодо наркотичної ситуації в Україні (за даними 2015 року). Поглиблений огляд наркоситуації в Україні для Європейського моніторингового центру з наркотиків та наркотичної залежності. Київ, 2016. URL: <http://www.slideshare.net/zorrgelviv/2016-69207345>.

10. Національний звіт за 2017 рік щодо наркотичної ситуації в Україні (за даними 2016 року). URL: <http://www.ummcda.org.ua>.

11. Поняття та кримінологічна характеристика наркоманії в Україні. Молодий вчений. 2014. № 10(13)(2). С. 65-68.

12. Official Records of the Economic and Social Council Fourteenth Session. Supplement № 1 (E/2331). 12 p.

References

1. The Fight against Drugs in Ukraine in 2017. UA INFO. URL: <http://uainfo.org/blognews/1517898080-borba-s-narkotikami-v-ukraine-v-2017-m-godu-infografika.html> (in Ukrainian).

2. Humanization of the State Policy on Drug Users. The Study was Conducted by the Public Organization "Eurasian Institute of Drug Policy" in 2016-2017 on Request and with the Financial Support of the International Renaissance Foundation. URL: <http://www.irf.ua/content/files/drugpolicy.pdf> (in Ukrainian).

3. Zakaliuk A.P. Contemporary Ukrainian Criminology Course: Theory and Practice: in 3 vol. Kyiv: Publishing House "In Yure", 2007. pp. 427-428 (in Ukrainian).

4. Single Convention on Narcotic Drugs, New York, March 30, 1961, as amended on March 25, 1972. URL: <http://www.ecad.ru/oon/oon61-00.html>.

5. Unified State Register of Judgments. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Page/1> (in Ukrainian).

6. On Measures for Counteracting Illegal Circulation of Narcotic Drugs, Psychotropic Substances and Precursors: Law of Ukraine of February 15, 1995 No. 62/95-BP. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

7. On the Registered Criminal Offenses and the Results of their Pre-Trial Investigation for 2017 // Statistical Information on the State of Crime and the Results of Prosecutorial Investigative Activity. Prosecutor General's Office of Ukraine. URL: https://www.gp.gov.ua/en/stst2011.html?dir_id=113281&libid=100820&c=edit&c=fo# (in Ukrainian).

8. Crime Prevention: Textbook / O.M. Dzhuzha, V.V. Vasylevych, O.F. Hida et al.; ed. by Doctor of Law, Prof. O.M. Dzhuzha, Attika, Kyiv, 2011, 720 p. (in Ukrainian).

9. National Report for 2016 on the Narcotic Drugs Situation in Ukraine (according to 2015 data). An In-Depth Review of the Narcotic Drugs Situation in Ukraine for the European Monitoring Center for Drugs and Drug Addiction. Kyiv, 2016. URL: <http://www.slideshare.net/zorrgelviv/2016-69207345>. (in Ukrainian).

10. National Report on Narcotic Drugs Situation in Ukraine in 2017 (according to 2016 data). URL: <http://www.ummcda.org.ua> (in Ukrainian).

11. Tkachenko I.M. Concept and Criminological Characteristics of Drug Addiction in Ukraine, Young Scientist. 2014. № 10 (13), pp. 65-67 (in Ukrainian).

12. Official Records of the Economic and Social Council Fourteenth Session. Supplement № 1 (E/2331). 12 p.